

EL MODEL ECONÒMIC DEL MONOCULTIU TURÍSTIC: 4 PERSPECTIVES DEL PROBLEMA DESPRÉS DE LA COVID

THE ECONOMIC MODEL IN TOURISM MONOCULTURE: FOUR POST-COVID19 INSIGHTS INTO THE PROBLEM

Nous Horitzons Fundació

GREEN EUROPEAN
FOUNDATION

**EI
pensament
i l'acció**

...

Quaderns de la Fundació
Nous Horitzons

n.52 Febrer 2021

EL MODEL ECONÒMIC DEL MONOCULTIU TURÍSTIC: 4 PERSPECTIVES DEL PROBLEMA DESPRÉS DE LA COVID

Febrer de 2021

*Publicat per la Green European Foundation
amb el suport del soci nacional Fundació Nous Horitzons.*

Coordinadora del projecte: Sandra Cruz

PRESENTACIÓ / Eugènia Pascual	5
CONFERÈNCIA INAUGURAL: EL MONOCULTIU TURÍSTIC COM A PATOLOGÍA DEL TERRITORI. IVAN MURRAY. GEÒGRAF I PROFESSOR DE LA UIB. / Resum de la conferència: Raül Valls	8
<i>Tallers temàtics:</i>	
Turisme, infraestructures i mobilitat	11
PLATAFORMA ATUREM LA C-32 / Frederic Guich	12
Turisme i precarietat laboral	18
CCOO / Belén López	19
ALBA SUD / Ernest Cañada	29
Turisme i Espais Naturals	44
ALBA SUD / Carla Izcara	45
GRUP ORNITOLÒGIC BALEAR (GOB) / Macià Blazquez	50
SOS COSTA BRAVA / Irene Gisbert	56
Turisme i habitatge	61
LLORET EN COMÚ / Xavier Rodríguez	62
CLOENDA “ALTERNATIVES I OPORTUNITATS POST COVID PER UN MODEL TURÍSTIC SOSTENIBLE” / Ernest Cañada. Alba Sud	67

Presentació

Eugènia Pascual: Membre d'En Comú Girona

Aquesta publicació és un recull del workshop “El model econòmic del monocultiu turístic: 4 perspectives del problema després de la COVID” que va tenir lloc el 3 de desembre de 2020 dins del marc del projecte del GEF (Green European Foudation) “Fair and Carbon Free Turismo”. Diferents fundacions verdes col·laborem en aquest projecte transnacional que treballarà durant tres anys diferents aspectes per un turisme sostenible.

Més informació: <https://gef.eu/project/fair-and-carbon-free-tourism/>

Sempre hi ha alguna cosa que ens marca dels nostres estudis i a mi una de les coses que més em varen impactar durant els meus anys a la Facultat d'Economia a la UB, va ser el munt de vegades que en diverses assignatures, els docents ens remarcaven la necessitat urgent d'un canvi de model econòmic. Específicament deien que "No hi havia cap mena de futur per un model basat en el turisme, el totxo i l'auto-moció". Estem parlant de mitjans i finals dels anys 90.

És un petit apunt per marcar com n'és d'extraordinari que 20 anys després encara estiguem basant-nos en els tres mateixos pilars i ningú es planteja la necessitat d'un canvi. Sobretot davant d'un escalfament global només posat en qüestió pels negacionistes. La primera i senzilla conclusió és que un canvi de model no deu ser tan fàcil i que tampoc si es deu poder fer de forma ràpida i innòcua.

Recordem que el nostre sistema democràtic amb cicles de 4 anys discrimina negativament qualsevol mesura que no vegi resultats al curt termini, com seria el cas de les inversions en investigació. I sobre els pactes estatals en temes primordials, ens falta tradició, fixem-nos en les dificultats de re-editar el Pacte de Toledo i com portem moltíssimes reformes d'Educació, mentre a d'altres països compten amb pactes estatals d'educació amb un llarg horitzó temporal.

Així doncs aquella formació política que s'arrisqui en fer un canvi profund de model econòmic pot veure com no és capaç d'acabar-ho d'aplicar, menys encara veure'n els resultats i pagant-ne un alt preu a les urnes. El temor de qualsevol formació política a fer un canvi profund del model econòmic no és quelcom a menystenir, ja que s'enfronta a lògiques de funcionament que fins i tot escapen al control de les mateixes elits que suposadament les governen i se'n beneficien. Estem davant un sistema que funciona amb dinàmiques que captiven a tots els seus actors i els obliguen a reproduir-lo acríticament cada dia. No es tracta d'una simple conspiració dels de dalt contra els de baix. És quelcom més complex i difícil de trencar. Però cal que ens hi posem si volem garantir per tots i totes una vida digna en un planeta habitable. Per això encetem aquest debat.

Així mateix, en prendre la decisió de substituir turisme, construcció i auto-moció per altres alternatives ens trobarem que no podem deixar de banda que no només hi estan implicades les elits empresarials sinó que ens trobarem amb l'oposició frontal dels sindicats i treballadors d'aquests sectors, perquè milions de persones depenen vitalment de que aquests sectors segueixin funcionant cada dia amb el mantra: "que vinguin com més turistes millor i que es vinguin com més cotxes millor". No és en principi cap perversió dels actors en joc, però sí d'un sistema que funciona amb irracionalitats que van contra el medi natural que el sustenta. Per trencar aquesta lògica ens calen sabers humanístics, coneixements científics, amplies aliances socials i molta valentia política. La necessitat de "decréixer", que alguns demanen, ha d'anar acompanyada d'una transició justa que no deixi a ningú enrera i els treballadors no poden ser de nou les víctimes dels canvis que s'albiren necessaris. Segurament caldrà una combinació de mesures per acompanyar-ho, on un sector públic fort es fa imprescindible. Ho hem pogut comprovar clarament durant la pandèmia: sense sistemes públics robustos (salut, educació, serveis socials per exemple) i una intervenció estatal que planifiqui la producció (un tabú interessat que els ideòlegs del lliure mercat han agitat des de la caiguda del mur) ens trobem perduts davant d'uns mercats que es mouen només pel lucre i l'acumulació de capital i no pel bé comú i per vides dignes. Mesures per exemple com la RBC (Renda Bàsica Cuitadana) poden ser ara molt útils per alliberar-nos de les compulsions del mercat i en un marc més ampli el "treball garantit" ens ha de permetre mantenir la cohesió social i el dret democràtic a seguir participant de la construcció col·lectiva de la societat que volem.

Aquí, de moment, no som tan ambiciosos i només ens plantejem analitzar el fenomen del turisme de Sol i Platja, i extreure'n conseqüències per a plantejar alternatives.

**Resum de la ponència: Conferència inaugural
El monocultiu turístic com a patologia del territori.
Ivan Murray, geògraf i professor de la UIB**

Raül Valls: Membre d'En Comú Comarques Gironines

La suggerent idea del monocultiu turístic com a patologia amb que ha estat titulada aquesta jornada i per tant com a lògica de destrucció, tot i ser certa corre el perill de tancar altres possibles mirades a aquesta realitat. Sobre tot aquella que ens planteja el turisme com una forma que ha tingut i té el capital d'organitzar el territori i extreure'n valor. Aquesta dinàmica de destrucció, però també de producció connecta amb les elaboracions teòriques que ja els anys 60 del segle passat el filòsof marxista francès Henry va sintetitzar amb la idea de la "producció social de l'espai" i que autors actuals com Harvey i Peter Marcuse han continuat. El turisme esdevindrà en aquest context una forma d'acumulació que produiran noves formes de relacions socioespacials i de reorganització del territori, expulsant o marginant els usos anteriors. Aquesta nova mirada ens permet entendre millor perquè és precisament en moments de profunda crisi econòmica quan el turisme esdevé la resposta per superar-la i el motor que torna a propulsar l'economia capitalista. El cas de la crisi fiscal del Nova York de mitjans del 70 és paradigmàtic del que ha esdevingut habitual: la conversió en marca turística d'una ciutat en fallida amb el famós eslògan de "I love NY". Aprofundir en el turisme s'ha convertit en una de les sortides favorites a les crisis recurrents del capitalisme. Paradoxalment aquest sector sol estar en el punt de mira crític quan aquestes es produeixen, però la solució acaba sent sempre una fugida endavant d'aprofundiment de la via turística. La voluntat de "repensar" naufraga davant unes dinàmiques que duen a la hiperespecialització dels espais ja prèviament turísticats i davant la voluntat de continuar esprement la llimona i generant valor. Es produeix una sort d'efecte embut que ho arrossega i mercantilitza tot. La crisi immobiliària de 2008 que va suposar l'esclat de la bombolla de preus de l'habitatge a Barcelona, es va superar amb la seva mobilització cap l'ús turístic tant en forma de lloguer massiu com de venda elitista. La crisi esdevé com ja apuntava Churchill en "una oportunitat que no es pot desaprovechar" o com va reblar provocativament Warren Buffet el 2011 "i tant que hi ha lluita de classes, i la meua va guanyant". Aquest mecanisme pervers fagocita fins i tot els espais naturals que les lluites ambientalistes han valoritzat i "salvat" d'altres dinàmiques extractivis-

tes. On abans per exemple hi podia haver mineria a cel obert, com a la zona volcànica de la Garrotxa, ara la pressió sobre els ecosistemes ve donada per la sobrefreqüentació i les lògiques d'encariment del preu de sòl producte de la gentrificació del territori. Els usos tradicionals desapareixien i s'imposen les lògiques de desposseïció (Harvey) afectant a espais naturals i comunitats locals. Les crisis també operen de forma destructiva sobre el teixit econòmic tradicional. Els hotels i negocis hostelers familiars no poden resistir i desapareixien. El seu lloc l'ocupen llavors els grans fons d'inversió totalment desterritorialitzats que transformen les relacions laborals i deixen als treballadors indefensos davant de nous patrons anònims i deslocalitzats, amb llunyanes seus en paradisos fiscals. Els processos d'elitització turística i expulsió d'activitats que resultin "molestes" (com pot passar amb les ramaderes i agrícoles en espais naturals de gran valor paisatgístic), corren paral·lels a les desterritorialitzacions dels fluxos de materials i energia. Per evitar qualsevol intromissió en els estàndards de qualitat turística els recursos s'exporten de fora, externalitzant els impactes però a l'hora generant en el territori una brutal dependència de l'exterior com ha estat de forma cada cop més recurrent el cas de l'Illa de Mallorca. El territori i els actors econòmics que hi actuen es simplifiquen i ho omplen tot fent més difícil que altres alternatives no basades en el Bussines is usual tinguin oportunitats de diversificar les ofertes i les alternatives econòmiques a aquest monocultiu que ho va engolint tot al seu pas.

**TURISME,
INFRASTRUCTURES
I MOBILITAT**

Plataforma Aturem Ia C-32

Frederic Guich

Us parlaré, i ho faré amb un llenguatge planer, de com els lobbys econòmics, amb el vist i plau dels gestors locals, han munyit i han des-sagnat el territori. Els gestors locals s'han rendit als poders econòmics però no han rendit comptes, i potser tocaria fer-ho, rendir comptes al poble. Lloret malauradament ha estat el paradigma d'aquestes polítiques neoliberals tan típiques en el capitalisme.

També veureu com l'increment demogràfic, la construcció desmesurada, la persecució per construir infraestructures i la crisi creixent, deixant apart la pandèmia, en el sector del turisme tenen molt a veure i són vasos comunicants.

Sóc lloretenc, nascut a Lloret i porto tota la vida vivint a aquest poble, més de mig segle.

Jo sóc d'aquell Lloret on encara només érem 10.000 habitants aquell Lloret dels anys 80, un Lloret que 20 anys després va pràcticament multiplicar per 4 la seva població.

A la dècada dels 90 vam doblar la població passant als 20.000 habitants, majoritàriament eren famílies del personal d'hosteleria que venien d'altres indrets d'Espanya a fer la temporada i que per qüestions logístiques decidiren quedar-se a viure aquí. Paral·lelament començava el creixement desmesurat de les urbanitzacions.

El parc automobilístic també va créixer exponencialment i des de l'Ajuntament i la Generalitat és van treure del barret la possibilitat de portar el tren a Lloret amb la intenció de facilitar l'accés dels vilatans a Barcelona. Res més lluny de la realitat més aviat el que és pretenia era portar més visitants a Lloret i ja començava a planejar el projecte que Lloret fos una ciutat dormitori i que d'alguna manera formés part de la perifèria de Barcelona. Era l'època de "LLORET CIUTAT DE SERVEIS"

Indubtablement el tren és un mitjà de transport més sostenible que l'automòbil, jo no hi estic en contra, però vull deixar ben clar que les seves intencions no eren gens clares.

Aquest projecte va crear una gran controversia a la població amb gent a favor i en contra, amb aquells que és feien seu el discurs de

l'equip de govern en que l'arribada del tren enriquiria el poble i aquells que ho veien com la punta de llança de nous projectes que sens dubte afectarien el poble.

El que en aquells moments era el regidor d'Urbanisme, el socialista Josep Trull, es va oposar fermament a aquell projecte presentant la dimissió i denunciant la reserva de sòl que va fer la Generalitat per la construcció de l'accés ferroviari. 4 anys després el Tribunal Suprem anul·lava la reserva de sòl feta per la Generalitat i el 2003 el Tribunal Suprem fallava a favor de l'exregidor Josep Trull. En dita sentència es demostrava que la Generalitat havia envaït competències municipals i provincials. Els 8 quilometres de terreny quedaven alliberats i permetria començar a treballar en la redacció d'un nou Pla d'Ordenació Urbana.

Anys després, arribaria el polèmic projecte de la C32, fixeu-vos en les similituds. Un projecte que el govern ens vol vendre com a manà, controvèrsia a la població, un grup, agrupació que si oposa, en aquells temps el DEMALL, ara l'ATUREM C32. Tribunals i sentències en contra dels projectes de la Generalitat. Sembla que no aprenguin.

Arribem al nou segle i els nous lemes fantàstics "LLORET GRANS HORIZONS" i ja em doblat la població i en 10 anys la tornarem a doblar i arribarem als 40.000 habitants, 40.000 habitants que requereixen uns serveis que el poble no té. Aquesta bestialitat demogràfica ve donada pel voraginós efecte de la construcció, en el període 2000-2019 Lloret va ser el poble on més és va construir de la província. Aquesta infinitat d'obres van provocar un efecte crida de mà d'obra barata i poc qualificada que és va establir a viure al poble i molts d'ells van adquirir vivenda donades les facilitats d'accedir a un crèdit en aquella època. Alhora que anava disminuint la construcció aquesta mà d'obra s'anava recol·locant al sector serveis, òbviament amb uns sous baixos. Lloret va passar a ser un poble capdavanter renta per càpita a ser el cuer.

I comença a planar l'ombra de la nova infraestructura que solucionarà els problemes de mobilitat entre Lloret i Blanes. La perllongació de la C32. Un projecte que s'aguanta amb un estudi mediambiental dels anys '80, però que la Generalitat pretén tirar endavant amb el vist i plau

de l'ajuntament local que no ofereix cap mena d'oposició i que segueix enfascat amb projectes faraònics com la piscina municipal, el teatre, la biblioteca. Tots projectes amb sobrecostos injustificats i que acaben als jutjats, és l'època del 3%. 3% que porta a l'alcalde de les hores al jutjat i se'l condemna.

Novament és el poble i les associacions les que planten cara a un projecte que farà una ferida mortal al nostre territori i que acabarà amb els darrers pulmons verds de Lloret i que malmetrà el conjunt arquitectònic de Sant Pere del Bosc. Neix SOS LLORET.

Aquest projecte neix al 2001 amb la intenció de que la C32 arribi fins a Tossa. La oposició del poble va obligar a replantejar el projecte que es posposa 6 anys.

Al 2008 s'inicien les obres de prolongació de Palafolls fins a Tordera amb un cost 46,6M d'€. L'obra se l'adjudica DRAGADOS.

Durant tot aquest temps des de les associacions es proposen alternatives com es el desdoblament de la GI682 (La carretera de Blanes a Lloret) i la construcció de la Ronda de circumval·lació per descongestionar de tràfic Lloret, a més de demanar actuacions a la C63 (carretera de Lloret – Vidreres) carretera de gran sinistralitat i a la qual no s'hi fa res des de l'any 1973 quan és va construir el Túnel del Monturiol.

Al 2015 el Conseller de Territori i Sostenibilitat del moment en Santi Vila, anuncia a Lloret el nou projecte que és finançat per ABERTIS i que serà gratuït en el tram Lloret – Blanes. El cost inicial del projecte és d'uns 76 Milions d'€, que és podran tornar de diverses maneres entre les quals hi ha la inducció de tràfic, preveuen un tràfic diari de més de 9000 cotxes o en darrer cas amb la prolongació de la concessió de l'autopista a ABERTIS.

Neix ATUREM C32 plataforma oposada a aquesta infraestructura que denuncia l'opacitat del projecte i la intenció de prolongar la concessió de l'autopista.

Es fan i presenten diferents estudis de mobilitat on és demostra que el temps a guanyar fins arribar a Barcelona és de 5 minuts i que només el 14% de cotxes que transiten per la GI600 i la GI682 es beneficiaran d'aquesta infraestructura.

L'abril de 2016 celebrem a Lloret i Blanes un referèndum popular per copsar l'opinió de la població. Cal dir que a Lloret no va ser validat per l'equip de govern tot i que els dos partits que governen CIU i ERC portaven el referèndum al seu programa electoral. El no a la C32 guanya amb més d'un 76%.

El juliol de 2016 el Conseller Rull aprova el projecte que es sosté amb un estudi mediambiental de l'any 2000. ATUREMC32 presenta al·legacions i l'inici de les obres s'atura al cap d'1 any donat que no té cap avaluació ambiental [declaració d'impacte ambiental] i les parts demandades no aporten cap dada sobre els importants perjudicis que els causaria la suspensió”.

Finalment el maig de 2019 s'inicien les obres tot i que el TSJC no ha fallat encara a les al·legacions presentades per ATUREM C32. Neixen les “emboscades” persones que fan resistència pacífica davant les màquines d'ABERTIS. Al juliol de 2019 el TSJC atura les obres considerant que l'estudi d'impacte ambiental no s'ajusta a la Llei de Canvi Climàtic de la mateixa Generalitat. Un ridícul històric per part del govern on és veu clarament les presses per afavorir la prolongació de la concessió de la C32 a ABERTIS.

Actualment han presentat un nou projecte en el que han tingut o menystingut les alternatives proposades per ATUREMC32. Amb un estudi on es considera que la C32 causa un impacte mediambiental menor davant de les alternatives. Des d'ATUREMC32 hem presentat fins a 80 al·legacions que rebaten aquest estudi.

Tota aquesta exposició és per deixar clara la impunitat amb la que actuen els lobbys econòmics i el govern de la Generalitat. També vull deixar clar que la cirereta del pastis no és la C32, la cirereta són els projectes paral·lels que hi ha al voltant d'aquesta infraestructura i que van des d'un parc temàtic fins benzineres i polígons industrials en els terrenys collindats a l'autopista i la majoria propietat de la família Cabanyes descendents del “americano” Nicolau Font que crear el conjunt arquitectònic de Sant Pere del Bosc, L'Àngel, Capella de la Mare de Deu de Gràcia i la Creu de Terme. Realment dubto que aquest home vulgues una fi semblant al seu patrimoni. A més cal afegir que la perllongació

inicial fins a Tossa amb una connexió posterior amb l'autovia donaria sentit a tots aquests projectes de construcció a la Costa Brava Nord.

Vull destacar la hipocresia del govern, que s'omple la boca amb la descarbonització i vol carregar de vehicles privats les nostres carreteres, la hipocresia dels ajuntaments que subornen, encisen al poble amb projectes que acaben sent ruïnosos. Projectes que s'aproven per acontentar els seus superiors i als poderosos per obtenir com a recompensa una carrera dins el món polític, sempre a costa del poble. Que no us enganyin, no s'estimen el poble, estimen el seu futur.

I aquí us vull fer referència als eslògans i a les iniciatives, totes bones i d'impacte, LLORET FUTUR, AGENDA XXI, LLORET NATURA, GRANS HORIZONS, REPENSA LLORET. Aquestes jornades "REPENSA LLORET" van portar a diferents experts de diferents sectors, doctors en economia, tècnics en turisme, paisatgistes, etc... aquestes jornades van tenir un cost de 60.000,00€ i els experts incidien en fomentar el comerç local, en impulsar el mercat municipal. Fantàstic!! Malauradament el nostre ajuntament beneïa al mateix moment la construcció d'un nou Centre Comercial al·legant la creació de centenars de llocs de treball i l'arribada d'atractives botigues de primeres marques. A Lloret hi ha un total de 5 centres comercials a qual més depriment.

En el darrer seminari vaig escoltar una frase en boca de l'Ernest Cañada que jo també utilitzo últimament veient com està el meu poble "Lloret pot acabar sent el Detroit del turisme".

I això només ho podem revertir des del poble, des dels moviments socials. Exigint polítiques mediambientals estrictes. Exigint que es faci una aposta ferma per un transport públic de qualitat. Apostant per un turisme respectuós (existeix), un turisme que existeix i que reclama una satisfacció personal que no ha d'anar lligada amb l'excés que és el que hem vingut ofertant fins el moment. Un turisme de natura (existeix). Apostant per ajuntaments valents que ens diguin la veritat, i la veritat és que a Lloret sobren llits, i hi hauran establiments que no tornaran a obrir mai més, i hi ha habitatges desocupats. Una política d'adquirir aquests habitatges, derruir-los i fer-ne parcs pot ser una proposta prou interessant per guanyar en qualitat de vida pels lloretencs.

TURISME I PRECARIETAT LABORAL

Reflexions sobre el model turístic a comarques gironines

Belén López: Secretària General de CCOO comarques gironines

Situació pre-COVID

Catalunya, que històricament ha estat una destinació turística important en l'àmbit europeu i mundial, s'ha vist afavorida durant aquesta darrera dècada per factors externs de diversa índole: conflictes bèl·lics, inestabilitat política d'altres destinacions turístiques directament competidores i preus anormalment baixos del petroli. Aquestes circumstàncies han propiciat que Catalunya hagi superat, any rere any, rècords quantitius en la seva activitat turística.

El 2019 van arribar a Catalunya 19,3 milions de visitants, un increment de més de l'11 % des del 2015. Si ens fixem en aquestes dades a la demarcació de Girona, el 2019 ens van visitar 7,9 milions de turistes, que van suposar 25,8 milions de pernотacions. Això és sostenible?

El turisme representa el 13 % del PIB de la demarcació i a algunes zones de la costa fins i tot arriba al 20 %. Si, a aquesta xifra, hi sumem els sectors indirectes, s'arriba al 30 %, amb la qual cosa ens trobem davant d'un cas clar de monocultiu.

Com qualsevol sector amb un gran mercat per atendre, lucratiu i en expansió, apareixen innovacions a totes les vessants de l'activitat encaminades a maximitzar el negoci, com és el cas de les economies col·laboratives o de les plataformes digitals, que alteren i sobrepassen les regulacions existents des del punt de vista laboral, fiscal o mercantil, i suposen un pas de rosca més als efectes negatius de l'actual model turístic.

Què suposa aquest model a escala laboral? Molta precarietat.

Ocupació: el 31 % dels treballadors i treballadores del sector són temporals i el 33 % tenen un contracte a temps parcial. Però dels nous contractes, el 61,7 % ho són a temps parcial i, de tots els contractes nous, el 52 % ho són de menys de set dies. Hi ha una gran rotació en el sector. Les empreses acudeixen exclusivament a les fórmules de la contractació temporal i a jornades a temps parcial per gestionar les seves plantilles. Aquest elevat índex de rotació de personal genera una ocupació precària, la qual, majoritàriament, dona feina a treballadors i a treballadores de manera transitòria i amb escassa formació que conceben el treball

turístic com un pont cap a altres sectors productius.

Insuficiència salarial: els hotels han vist augmentar els seus ingressos un 50 % de mitjana des de l'any 2010. Els índexs de rendibilitat del sector s'han incrementat considerablement en el període 2010-2017. Tant els preus dels serveis turístics, com la tarifa mitjana diària o l'ingrés per habitació disponible han crescut. El 2017 aquesta rendibilitat va créixer un 10 % mentre que els salaris ho feien un 1,9 %. El salari mitjà del sector són 15.000 €, la meitat del salari mitjà a Catalunya. Per tant, el retorn social del turisme és d'una ínfima quantitat i qualitat.

La reforma laboral va suposar l'inici d'una devaluació salarial en tots els sectors en permetre les inaplicacions de conveni, les modificacions unilaterals de condicions de treball, la primacia del conveni d'empresa per sobre del sectorial i les externalitzacions, molt utilitzades en el sector turístic, de determinades activitats que són troncal i que ja hem calculat que suposen, per a les persones treballadores que les pateixen, una pèrdua de drets econòmics de més del 40 %, a part dels drets socials que deixen d'aplicar-se. És indispensable la retirada de la reforma laboral com a pas previ a qualsevol actuació encaminada a la millora de les condicions laborals de les persones treballadores del sector. Sobretot si tenim en compte que el sector està format, en la seva majoria, per persones autònomes i per microempreses, on l'acció sindical -que es un factor que manté i millora les condicions laborals- és molt complicada.

Som, per tant, una destinació turística barata, perquè els salaris són molt baixos i, d'aquesta manera, l'activitat turística no reporta beneficis per a la comunitat ni per a les arques públiques, i ni tan sols supleix els costos socials que genera.

L'impacte econòmic que comporta el turisme als municipis receptors no té un balanç positiu en les rendes familiars. Al contrari: aquests municipis tenen el PIB més baix. Això fa que Lloret de Mar tingui la segona pitjor renda familiar disponible de Catalunya.

Aquests baixos salaris impliquen una reducció de prestacions de protecció social (atur, jubilació, incapacitats), i més si tenim en compte la gran estacionalitat i que les temporades turístiques cada vegada són més curtes.

El fenomen turístic no té un impacte només en termes laborals, sinó que també repercuteix de manera important sobre altres factors, com els mediambientals —amb increments de consums energètics, residus etc.—, sobre serveis bàsics, especialment en relació amb l'habitatge, però també sobre altres serveis públics com la sanitat i el transport, i altres problemes de convivència.

Turisme i pandèmia

Arriba la pandèmia i les costures del sistema es trenquen. Hi ha hagut un fort impacte a les zones de monocultiu turístic com la Costa Brava. Encara se'n desconeix l'abast, però té comportaments diferenciats en funció del model turístic pel qual s'ha optat. El Baix Empordà i l'interior, que viuen més del turisme de proximitat, han tingut una acceptable temporada d'estiu, mentre que les destinacions basades en el turisme internacional —els grans touoperadors han estat absolutament inactius— que arriba en grans quantitats han tingut problemes molt greus.

La precarietat en el sector és tal que ni les mesures d'esmoreïment preses pel Govern de l'Estat han arribat a moltes persones treballadores del sector. Estem parlant del gran nombre d'eventuals i dels fixos discontinus, que, com que no havien començat la temporada, no van entrar als ERTO i es van haver de buscar una prestació compensatòria que no té la mateixa protecció. Per tant, ens trobem amb una grans bosses de persones treballadores que ja estaven en precari i que s'han quedat penjats i per als quals no se'ls hi està plantejant cap més alternativa que el retorn en el millor del casos a la situació anterior o a una encara pitjor.

No hi haurà un retorn immediat a la situació prèvia a la pandèmia i cal prendre consciència que els factors que han propiciat el creixement turístic al nostre país els darrers deu anys són externs i poden canviar en sentit contrari ràpidament. Per tant, aquesta crisi hauria de servir per replantejar-nos el model. De moment, què veiem nosaltres?

1. Reticències per part de les administracions a imaginar altres models. Els lobbys turístics són poderosos i no es fomenta per part dels poders públics un debat obert que ofereixi alternatives al model actu-

al. De fet, s'està plantejant la tornada al model anterior com abans millor. Les declaracions a la ràdio de l'alcalde d'una població turística de les nostres comarques van en aquest sentit quan afirma que espera, per a l'estiu del 2020, que un milió de persones visitin el seu municipi.

2. Des de CCOO de les Comarques Gironines hem aconseguit introduir el debat del turisme en espais de concertació, anant a contra corrent i amb poques complicitats per part de les Administracions públiques i de manera embrionària encara, on es debatien propostes estratègiques territorials, però que no volien incloure el turisme.

3. Obstrucció del Parlament de Catalunya a l'hora de debatre i signar un pacte pel turisme i començar a treballar des d'espais de concertació amb els agents socials.

4. Major concentració empresarial en mans de capitals estrangers. En una taula rodona que vam organitzar a l'estiu a Lloret de Mar amb les patronals del sector ens parlaven del perill que les empreses petites del territori no aguantessin i, per tant, que hi havia un perill real de més entrada de fons d'inversió internacionals. Una alarma que hauria de fer reaccionar als poders públics amb competències a les comarques gironines.

5. Increment del perill de tornar a aprofitar la crisi per disciplinar més el treball. Ho hem denunciat amb l'actitud de la patronal de no seure a negociar el Conveni d'hostaleria de Catalunya, ja caducat i sense clàusula d'ultraactivitat. El missatge patronal és clar, la seva aposta és per la desregulació del sector i la precarietat laboral com a criteri gairebé únic.

6. Ja hem patit a Lloret de Mar la conversió de contractes fixos a fixos discontinus sota l'amenaça d'acomiadament si no es feia. CCOO no ha entrat en aquest xantatge i ja ens han posat damunt la taula la presentació d'ERO.

Per tant, soc pessimista i no crec que aquesta crisi sigui vista com una oportunitat per anar cap a un model turístic més sostenible i just tant socialment com ambientalment.

Propostes

No m'agradaria difondre la idea que el turisme és intrínsecament dolent, perquè crec que no és així i que, ben gestionat, és una oportunitat per a molts territoris. El problema és quan, en lloc d'un complement d'una economia diversificada, n'és el nucli central, sobretot quan això està impulsat per unes elits econòmiques i administratives que opten per un model de negoci que, a diferència de la indústria, no requereix una gran inversió en tecnologia i, en canvi, s'obtenen beneficis immediats del sector immobiliari, del de les finances i del comerç. S'aposta, doncs, per una lògica especulativa i rendista que ha estat l'origen de totes les crisis recents patides a Espanya.

La proposta de CCOO és un gran Pacte nacional pel turisme a Catalunya que impulsi mesures de xoc a curt termini de protecció de les persones i de les empreses alhora que permeti fer el trànsit cap a un nou model turístic de país, amb capacitat real de concertació dels agents socials i econòmics, i que es desenvolupi a través de taules territorials vinculades a les marques turístiques existents.

A mode de resum no exhaustiu, les propostes que s'haurien de treballar en l'àmbit d'aquest pacte serien:

Turisme i ocupació

- Manteniment dels ERTO mentre no se solucioni la situació de pandèmia i inclusió en aquests dels fixos discontinus i dels eventuais.
- Ajudes complementàries a les prestacions estatals en ERTO a càrrec del pressupost autonòmic per a les persones afectades. Cal mantenir la capacitat adquisitiva per no fer caure en picat la demanda de productes i serveis.
- Programa d'incentius a les empreses per al manteniment de l'ocupació a càrrec de l'Administració autonòmica i local amb criteris ambientals i de transició energètica, de valor afegit i de respecte de les condicions laborals.
- Afavoriment de les taxes de reemplaçament en el mercat de treball per promoure sortides no traumàtiques de persones treballadores

amb llargues i penoses carreres professionals i la incorporació de joves reforçant aquesta incorporació amb plans de qualificació professional que afavoreixin les opcions d'ocupabilitat i mitiguin i canviïn la imatge d'escassa qualificació professional del sector.

- Pla de transvasament d'ocupació cap a altres sectors i elaboració de plans formatius específics i de processos d'acreditació de competències que permetin la mobilitat horitzontal.

Turisme i salut

- Potenciació de la indústria turística i de la destinació turística d'excel·lència, basada en criteris de qualitat, accessibilitat i sostenibilitat en les destinacions, els productes i els serveis turístics no limitats a la promoció turística, sinó integrats en una planificació global que s'emmarqui en el concepte de destinació segura.

- Impuls del concepte i de la marca de destinació segura a mig i llarg termini: adaptació contínua, seguiment i control dels vint-i-un protocols sanitaris de turisme de l'ICTE (Institut per a la Qualitat Turística Espanyola), amb la participació sindical a escala institucional, sectorial i d'empresa.

- Creació de mecanismes i protocols de certificació de qualitat per als establiments i els transports turístics que incorporin les garanties sanitàries, mediambientals i socials. Continuar amb l'impuls del segell de compliment d'estàndards laborals "hotels justos" (fair hotels), basat en la valoració d'indicadors de sostenibilitat, qualitat de l'ocupació i responsabilitat social (RS), entorn d'un projecte de mesurament i de projecció d'indicadors impulsat per CCOO i UGT.

Promoció turística

- Les administracions públiques s'han de comprometre amb la promoció del turisme interior i del turisme de proximitat. Cal tenir una atenció especial al turisme de proximitat, especialment dirigit a les comunitats autònomes pròximes i al sud de França amb la possibilitat d'organitzar el seu desplaçament per mitjans alternatius a l'aeri. El transport de viatgers per via fèrria del tren convencional aportaria un atractiu turístic i sostenibilitat ambiental.

- Creació d'un pla de turisme social de Catalunya dirigit a potenciar el turisme domèstic de la població de Catalunya que ajudi a mantenir l'ocupació durant tot l'any, prolongant la temporada.

- Diversificació del model turístic, a part del de sol i platja, i vinculació del turisme a un model cultural que realci el valor dels museus, dels valors paisatgístics i arquitectònics del territori i de la diversitat de l'oferta cultural del país. Cal establir sinergies i coordinació entre tots els agents turístics.

- Reducció i adaptació dels calendaris i de les jornades de treball amb la voluntat que els treballadors i treballadores puguin fer turisme, gaudir de l'oferta cultural i de la restauració, etc.

Turisme i fiscalitat

- Possibles mecanismes de subvenció pública de preus (transport, integració tarifària, allotjament, paquets turístics, etc.) en tot cas selectius i vinculats a garanties d'ocupació, minimització de l'impacte en l'entorn i dels nivells d'estacionalitat, etc.

- Millora del model turístic i de la seva sostenibilitat també a través de mecanismes de recaptació fiscal eficaç, incloent-hi el debat sobre taxes turístiques finalistes enfocades a la inversió en la sostenibilitat del model.

- Valoració de la implantació de transferències directes i finalistes a unitats familiars per a turisme de proximitat, a l'estil de les establertes a altres estats de la UE com Itàlia o França.

Turisme i infraestructures

- Foment d'obres de rehabilitació i millora i qualificació de la infraestructura física i digital del sector aprofitant el període d'inactivitat conjuntural, amb especial atenció als factors de sostenibilitat ambiental i a l'ordenació urbanística de les destinacions.

- Realització de treballs de manera coordinada a tots els aeroports de Catalunya (Barcelona, Girona, Reus i Lleida) perquè, d'acord amb l'estat sanitari de Catalunya, faciliti la descongestió i l'accés als territoris

de destinació. La intermodalitat i la connexió dels diferents mitjans de transport ha de ser la columna vertebral en el disseny i en les inversions al nostre país.

- Adaptació de la promoció i la gestió turística a les noves tecnologies, especialització intel·ligent i desenvolupament d'infraestructures digitals en els diferents àmbits de l'activitat turística.

Conclusions

El turisme no desapareixerà, perquè per molt que ho desitgem no és tan fàcil canviar el turisme per la indústria, però hem de tendir a racionalitzar-lo en termes de retorn integral sostenible pel territori; un exemple pot ser un model més italià, en què, essent una destinació global de primer ordre, la seva contribució al PIB és del 5,9 % —la meitat que a Espanya. En aquest sentit, mentre que a Espanya les regions més visitades són les que tenen sol i platja, a Itàlia ho són el Trentino, el Vèneto o la Toscana. Per tant, el model i l'aposta són clarament diferents de les nostres.

Tal com diu l'economista Ignacio Muro, el vertader valor del turisme ha de mesurar-se per la seva capacitat per contribuir a un ecosistema econòmic equilibrat al voltant d'una oferta territorial integrada i molt elaborada. Es tracta d'aconseguir una nova competitivitat basada en els increments de productivitat agregats per l'efecte de la unió d'iniciatives multisectorials i multidisciplinàries diverses, públiques i privades. El turisme com un projecte que faci valer les especificitats del territori i amb criteris sostenibles i justos pot ser el desencadenant del valor afegit d'altres sectors, i tenim experiències que ho demostren: Basque Culinary Center, Conil de la Frontera etc. El nostre territori té una renda de situació privilegiada pel clima, l'art, la història, la gastronomia i el paisatge. Per tant, existeixen tots els elements per passar d'un model turístic depredador i rendista a un model turístic sostenible, entès com aquell que genera majors beneficis econòmics per a les comunitats amfitrioneres i contribueix al seu benestar, involucra la població local en les decisions que afecten les seves opcions de vida, contribueix a la conservació del patrimoni cultural i natural, i ofereix als turistes experiènci-

es més complaents a través de relacions significatives amb elements de l'entorn local. Cal creure's-ho, que tots els agents pressionin perquè això sigui possible i que l'Administració Pública lideri la transformació.

Treball turístic: nous riscos de precarització postpandèmia

Ernest Cañada: Alba Sud

Quines transformacions poden produir-se arran de la crisi de la COVID-19 en les formes d'organitzar el treball en el turisme? Les perspectives a mitjà termini a Espanya apunten a un increment de la precarietat en un escenari que podria caracteritzar-se com una tempesta perfecta, però quins factors en concret pressionen en aquesta direcció?

Analitzar el treball en el turisme avui, quan el món viu temps d'incertesa a causa de la pandèmia de la COVID-19, s'ha tornat una tasca urgent. És més, des de perspectives emancipatòries constitueix una necessitat ineludible. Durant anys la creació d'ocupació associada directa o indirectament al turisme va ser usada pels seus lobbies com a argument principal per legitimar qualsevol mena d'inversió o demanda de recursos públics al sector. Independentment de la qualitat dels llocs de treball creats, la seva simple enunciació servia per fer callar qualsevol qüestionament. Fins i tot es va arribar a sostenir que les ocupacions temporals i a temps parcial, lluny de ser un indicador de precarietat, més aviat suposaven una oportunitat per tal que les dones es poguessin incorporar al mercat laboral sense desatendre les seves responsabilitats en tasques de cures i de la llar (UNWTO, 2014: 16). Així, desigualtats socials estructurals eren naturalitzades sota el mite del paper crucial del turisme en la generació d'ocupació.

En realitat, **el gruix principal de treball en el turisme s'ha caracteritzat històricament per la seva precarietat**. Això obeeix a raons derivades de la naturalesa del seu funcionament: fortes oscil·lacions en la demanda que fan que les empreses busquin com flexibilitzar la seva mà d'obra; una relativa fixació al territori que produeix la concentració d'una sèrie d'atractius que van més enllà del mateix negoci i que impulsa que els empresaris tendeixin a reduir costos laborals allà on es produeix l'activitat, en lloc de, per exemple, desplaçar-geogràficament buscant salaris més baixos; i, finalment, baixos costos de formació que incrementen la competència entre treballadors per l'accés a llocs de treball de baixos salaris. Igualment té a veure amb les **transformacions recents que s'han produït en el sector**, especialment des de la crisi global de 2008, amb un creixent pes del capital financer en els negocis turístics, la consolidació

del capitalisme de plataforma i l'extensió de canvis tecnològics que han facilitat la modificació de les formes d'organització del treball (Cañada, 2019).

Però també ha incidit d'una manera determinant en aquesta precarització la construcció històrica d'una **correlació de forces favorables al capital davant el treball** que obeeix al seu torn a múltiples factors. Destaquem dos per la seva especial rellevància. D'una banda, les dificultats i debilitats de la implantació sindical en el sector, molt limitat en el cas espanyol als sectors hotelers i d'agències de viatges i, puntualment, a alguna gran empresa de serveis turístics, com passa, per exemple, en el Bus Turístic de Barcelona. La dispersió i dimensions reduïdes de bona part de les seves empreses obstaculitza legalment la implantació sindical, a més de dificultar la seva organització. La pressió constant de les empreses per flexibilitzar i abaratir els costos de la força de treball ha fet efecte també en la seva capacitat d'organització col·lectiva. L'externalització ha actuat d'una manera evident com a forma d'afeblir l'organització sindical (Cañada, 2016), però també altres formes de contractació, temporal i a temps parcial, freqüents en el sector. Així mateix, determinades estratègies empresarials en la selecció i composició de la seva força de treball entre alguns col·lectius, joves, per exemple, que entenen la seva vinculació al sector de forma conjuntural, com una activitat en la qual no creuen que s'han de desenvolupar professionalment, debiliten el seu interès en la lluita per la millora de les seves condicions laborals, encara que després la seva vinculació amb aquest tipus de treballs sovint es prolongui més enllà del que esperaven. Si tot això erosiona l'organització sindical, bàsica per a contenir els processos de precarització, l'altre gran factor que incideix en aquest desequilibri entre capital i treball en l'àmbit específic del turisme és la desvaloració social dels treballs manuals. La cultura capitalista reforça el reconeixement social i prestigi, que es tradueix en salari i condicions d'ocupació, de certes activitats i professions, encara que siguin "treballs de merda", en les oportunes paraules del malaguanyat David Graeber (2018), és a dir sense utilitat social que pugui reconèixer-se, davant de la feina manual, necessària socialment, però mal retribuïda i precària. Aquesta desvaloració de moltes de

les activitats laborals de caràcter manual, vinculades a l'atenció a altres persones, que configuren el turisme, repercuteix en una major dificultat perquè les necessitats i demandes dels treballadors i treballadores del sector es vegin reconegudes.

En l'actualitat, [amb una caiguda de les arribades internacionals en el món del 72% durant els primers deu mesos del 2020](#), segons l'Organització Mundial del Turisme (OMT), **el que s'ha posat en qüestió és el model de turistificació global que es va desenvolupar en les últimes dècades, i amb ell la seva legitimació a través de l'ocupació** (Cañada i Murray, 2019). I ho fa perquè davant de situacions de crisi, que poden produir-se per múltiples causes, no hi ha alternativa per a aquests territoris, massa dependents d'una sola activitat econòmica.

Treball turístic en temps de pandèmia

Durant aquest 2020, la majoria de governs en el món han pres mesures per promoure el distanciament social, per tal d'evitar la propagació de la COVID-19, que incideixen en dues dimensions clau en el funcionament del turisme: la interacció humana i la mobilitat. En conseqüència, amb la interrupció de l'activitat, **l'ocupació turística ha estat destruïda de forma aguda**. En el cas espanyol, per exemple, on [el treball en el turisme suposava el 2019 un 12,9% del total de l'ocupació](#), segons l'Institut Nacional d'Estadística (INE), això no pot ser considerat un problema menor. Segons dades de Comissions Obreres, durant l'any 2020 [fins al mes de novembre s'havien perdut 238.524 llocs de treball a l'hostaleria](#), i 340.372 persones estan encara incloses en Expedients de Regulació Temporal d'Ocupació (**ERTO**), amb un futur incert [que podria acabar a l'atur](#). Això ha posat en evidència la vulnerabilitat del turisme, així com dels seus llocs de treball. En ciutats com **Barcelona**, on el turisme té un especial pes en la seva economia, la pèrdua d'ocupació en aquest sector mostra una clara caiguda.

Segons fonts de Departament de Treball de la Generalitat de Catalunya [sistematitzats per l'Observatori de Turisme a Barcelona](#), al tercer trimestre del 2020 els afiliats a la Seguretat Social van disminuir en un 16,4% en comparació amb les dades del mateix període de l'any anterior,

16.525 afiliats menys. Així mateix, durant el mes de setembre de 2020 el nombre de contractes acumulat es va reduir en un 72,4% en comparació a les dades d'aquest mateix mes el 2019. **La pèrdua d'ocupació ha estat generalitzada en les diverses branques de l'activitat turística:** serveis d'allotjament, alimentació, entreteniment, atraccions turístiques, gestió de viatges i informació, transport, i fins i tot en institucions culturals com museus, on es registra una enorme quantitat d'acomiadaments [segons una enquesta del Consell Internacional de Museus \(ICOM\)](#). Episodis com els viscuts pels tripulants de creuers, [que durant mesos no van poder tornar als seus llocs d'origen i van romandre reclosos en els vaixells en una situació d'extrem risc sanitari](#), mostren la cara més extrema d'aquesta situació. En contrast amb els discursos entusiastes de la indústria, **l'actual crisi ha posat en evidència el treball turístic com a un recurs d'un sol ús**, del qual es prescindeix sense major consideració quan és necessari.

Aquesta situació a més ha afectat especialment als treballadors i treballadores que es trobaven en una situació laboral més precària. De fet, la destrucció d'ocupació es va concentrar des del principi de la pandèmia en l'ocupació temporal. [La darrera quinzena de març de 2020 més de dues tercers parts dels 900.000 llocs de treball perduts eren temporals](#). A més va afectar de manera especial a les persones més joves, qui que en els últims anys concentraven unes majors taxes de parcialitat involuntària, que suposa poder treballar menys hores de les desitjades, [segons un estudi de l'Observatori Social de La Caixa](#). Durant aquest últim any, la destrucció d'ocupació s'ha produït en major mesura entre els més joves. Així, segons dades de l'Enquesta de Població Activa, [la pèrdua d'ocupació ha estat quatre vegades superior entre els menors de vint-i-cinc anys que en el total nacional](#).

A més de pèrdua d'ocupació, l'actual crisi s'ha traduït també en una **disminució salarial** que afecta especialment als que perceben menys ingressos, segons posa en evidència [un estudi d'Eurostat sobre l'afectació de la pandèmia en els ingressos laborals](#). En el cas espanyol, durant l'any 2020, els que tenien ingressos més baixos han rebut un 10% menys en comparació amb l'any anterior, a diferència dels que perceben les

retribucions més altes, que només s'ha reduït al voltant d'un 2%. La conjuntura afavoreix que els empresaris apliquin rebaixes salarials a les quals anteriorment no s'haurien atrevit. Així, per exemple, [el grup Globalia va imposar reduccions de fins a un 30% de salaris a la plantilla d'Air Europa](#), tot i que ha rebut préstecs de l'Estat a través de la Societat Estatal de Participacions Industrials (SEPI).

La precarietat estructural en què s'ha fonamentat el desenvolupament del turisme, incrementa les dificultats dels treballadors i treballadores davant de situacions greus com les actuals. Així, els baixos salaris i l'extensió de formes d'ocupació atípiques (contractes temporals, a temps parcial, externalitzat, entre d'altres), permeten poca capacitat d'estalvi. La necessitat de guanyar-se la vida pràcticament al dia empeny moltes persones a córrer més riscos sanitaris per fer front a les seves necessitats, o a [treballar sense suficients mesures de seguretat](#). En el cas de la feina informal, la problemàtica és encara més aguda. **Com més gran sigui la precarietat dels treballadors del turisme més s'aguditza la seva vulnerabilitat, i això accentua el seu risc, i el del conjunt de la societat**, davant previsible noves situacions de crisi sanitària (Palafox-Muñoz i Rubí González, 2020).

Els governs de diferents països han habilitat mecanismes de protecció social per als treballadors i treballadores del turisme, amb més intensitat en uns països que en d'altres. En el cas espanyol, gràcies als Expedients de Regulació Temporal d'Ocupació (ERTO) [s'ha pogut reduir significativament l'impacte de la crisi en l'ocupació](#). Però accedir a aquests instruments de protecció social ha estat diferent en funció de la posició que s'ocupava en la jerarquia laboral prèviament existent. I com estructuralment el sector s'ha fonamentat en treball precari de forma majoritària, el seu efecte ha estat que **els que tenien pitjors condicions d'ocupació**, amb contractes a temps parcial o temporal, sota processos d'externalització, o com a autònoms, **han tingut més dificultats per accedir a aquest tipus de mesures d'ajut**. Així mateix, en la mesura que la precarietat respon a una estructura de desigualtat per raons de gènere, la seva incidència repercuteix també d'una manera especialment greu en les dones.

Perspectives ombrívoles

Si la pandèmia de la COVID-19 triga molt més a ser controlada, amb accés universal a vacunes efectives i una distribució que garanteixi una àmplia cobertura de la població, l'activitat turística seguirà fortament afectada. Al seu torn, les seves perspectives de recuperació es veuran amenaçades per la incertesa d'altres processos de diferent naturalesa, en particular la **crisi ecològica global** (Moore, 2020) i la **crisi energètica** (Turiel, 2020), que planejaran sobre l'activitat turística i posaran límits en la manera que l'hem coneguda durant les últimes dècades. Tot això hauria d'imposar **cert principi de precaució**, perquè no sembla raonable continuar creient que el turisme pugui créixer d'una manera il·limitada i que l'actual conjuntural només sigui un accident desafortunat.

Per si aquesta situació no fos suficient, es comença percebre un futur a curt i mitjà termini per al treball en el turisme poc optimista, amb **transformacions que deteriorin encara més la seva qualitat**. Què ens fa suposar això? Quines transformacions pospandèmia poden produir-se que incideixin directament en les formes d'organitzar el treball turístic?

- **Agudització dels processos d'empobriment i exclusió social de sectors laborals tradicionalment vinculats al turisme.** L'agreujament de la crisi econòmica, sense altres sectors capaços de generar ocupació de forma massiva, i una major pressió sobre els serveis públics de protecció social, a més de problemes socials greus com l'habitatge, pot derivar en una acceleració de dinàmiques d'empobriment i exclusió social. La pandèmia de la COVID-19 arriba en un moment en què els efectes de l'anterior crisi de 2008 encara no havien estat resolts, amb un elevat nivell de pobresa crònica. De fet, [la taxa de risc de pobresa a Espanya no baixa del 20% de la població des de l'any 2007](#), segons dades de l'Enquesta de Condicions de Vida de l'INE. I la incidència de la pobresa entre persones treballadores a Espanya també s'ha agreujat. En un informe anual recent de la **Confederació Europea de Sindicats**, s'assenyala que el percentatge de treballadors i treballadores situats al llindar de la pobresa a Espanya [ha augmentat del 10,9% al 12,7% en els últims deu anys](#), mentre que la mitjana de la Unió Europea es troba en un 9,4%. En l'actualitat el mercat laboral no pot garantir a un nombre creixent

de persones ocupades un treball decent i això té com a conseqüència la vulneració de necessitats i drets bàsics (FOESSA, 2020).

Durant aquest any [s'han incrementat fortament les demandes d'ajut en Serveis Socials per part de persones amb un perfil de treballador precari](#), vinculat especialment a l'hostaleria i el comerç. En el cas de les Balears, una de les comunitats més dependents del turisme, amb al voltant d'un 35% del seu PIB associat a aquesta activitat, la distribució per part de Creu Roja d'ajut bàsics, que inclouen aliments, productes d'higiene personal o de neteja de la llar [ha passat d'11.000 el 2019 a 52.000 durant els deu primers mesos de 2020](#). En ciutats turístiques, especialment aquelles que es van construir sota lògiques fordistes, la dependència cap a un sol tipus d'activitat és molt elevada, aquesta situació pot tornar-se especialment compromesa. Per exemple, [a Catalunya la desocupació s'aguditza especialment en ciutats costaneres](#), tradicionalment vinculades al turisme internacional, i [les seves perspectives de recuperació són molt pitjors que en altres comarques](#) amb major diversificació econòmica i presència d'activitat industrial. La diferència entre territoris turísticats i territoris amb turisme s'albira en aquests moments de forma aguda, ja que en els primers la crisi de l'ocupació turística té efectes estructurals que sobrepassen el sociolaboral, mentre que en els altres l'afectació, encara que pugui ser greu, és més aviat de caràcter sectorial (Borràs, 2020). En conseqüència, no és por descartar que assistim a un cicle semblant al que es va produir amb la desindustrialització de ciutats emblemàtiques com **Detroit** o **Flint** als Estats Units després de la fallida de la producció automobilística. Serà aquest el destí de ciutats del litoral mediterrani com **Salou**, **Calvià** o **Lloret de Mar**, la població es veu cada vegada més abocada a les ajudes alimentàries per sobreviure.

▪ **Por i disciplina social.** L'agreujament de la crisi, amb el consegüent increment de la desocupació i empobriment, pot accentuar la competència entre persones treballadores per aconseguir un lloc de treball, o la por a perdre'l, que està àmpliament estès en l'actual conjuntura, [com revela una enquesta recent](#) sobre condicions de treball, inseguretat i salut en el context de la COVID-19 del Grup de Recerca en Riscos

Psicosocials, Organització del Treball i Salut (POWAH) de la Universitat Autònoma de Barcelona i de l'Institut Sindical de Treball, Ambient i Salut (ISTAS) de Comissions Obreres, pot fer que s'acceptin amb més facilitat les imposicions empresarials que busquen reduir encara més els costos laborals. Així mateix, [aquesta por a perdre la feina fa que s'acceptin rebaixes en drets i s'accentuï les dinàmiques d'autoexplotació](#). La pandèmia i la crisi subsegüent estarien actuant sota l'esquema disciplinari conegut com a “doctrina del xoc”, popularitzat per la periodista canadense **Naomi Klein** (2010).

▪ **Major pressió per la reducció de costos laborals.** La recuperació de l'activitat turística, encara que es disposi d'una vacuna generalitzada que faciliti de nou la mobilitat internacional i, d'altra banda, es promoguin els turismes de proximitat, a curt i mitjà termini, difícilment arribarà als volums existents previs a la gran crisi de 2020. Això implica que, en la lluita per la supervivència en un context general advers, amb un mercat turístic menor i de “[competència ferotge](#)”, en paraules de **Marta Blanco**, presidenta del Consell de Turisme de la Confederació Espanyola d'Organitzacions Empresarials (**CEOE**), una de les opcions a les quals tractin de recórrer les empreses sigui augmentar la pressió per la reducció de costos laborals.

Un altre factor a tenir en compte és que **l'actual conjuntura és poc favorable perquè la negociació de convenis col·lectius resulti favorable als interessos i necessitats dels treballadors i treballadores**. Segons dades de Comissions Obreres, a finals de 2020, de 53 convenis col·lectius provincials i autonòmics en el sector de l'hostaleria a Espanya, que afecten 1.259.483 persones, 31 estaven en vigor (704.296 persones), 11 estaven en negociació (369.719) i 11 més estaven sense signar (185.468). Els 11 convenis sense signar fa anys que estan bloquejats per la falta d'interès de la patronal, com en el cas de València (que afecta 61.081 treballadors), Múrcia (32.595) o Astúries i la Corunya (amb poc més de tres mil treballadors en cada cas). Entre els que estaven en negociació el cas més important era el de **Catalunya**, que afectava 193.894 treballadors, i que va acabar la seva vigència el 31 de desembre de 2019. Aquest cas era especialment greu, perquè de no haver arribat

a un acord, el marc jurídic de referència per als treballadors del sector a partir d'1 de gener de 2021 hagués estat l'Estatut dels treballadors, amb condicions significativament pitjors. La manca d'una clàusula d'ultractivitat en aquest conveni, a diferència de la majoria, en els que va ser inclòs per pressió sindical, feia que, en cas de no renovació, en lloc de mantenir-se vigents les últimes condicions pactades, la referència passaria a ser la de l'Estatut dels Treballadors. Finalment, en els últims dies de l'any es va arribar a un acord que implicava una renovació per dos anys (2020-2021), mantenir les taules salarials de 2019 i la supressió de dies d'assumptes propis per al 2021, sense altres grans canvis. Fins a darrera hora va estar present la possibilitat que la falta d'acord portés a un empitjorament d'un conveni que ja patia clares limitacions, i que en la seva última negociació només va ser signat per la UGT per part sindical, mentre que CCOO el va rebutjar. En aquest context, sota l'amenaça que encara podria haver estat molt pitjor, es consoliden condicions molt precàries, que no modifiquen res pel que fa a les externalitzacions, una de les grans reivindicacions dels últims anys, en particular del col·lectiu de cambres de pisos, i de les diferents associacions de "kellys". En els anys vinents caldrà afrontar la negociació el gruix de convenis a Espanya, entre els quals destaca el de Madrid (199.055 treballadors), Las Palmas (74.054), Màlaga (62.673), Alacant (59.612) o Balears (39.794), i seguiran pendents, entre d'altres, els de València o Múrcia, abans esmentats. En aquest context és fàcil suposar que les organitzacions sindicals ho tindran molt difícil per aconseguir millores, del tot necessàries en l'actual conjuntura, i que com a molt podran mantenir el marc vigent.

▪ **Transformació de l'estructura empresarial turística.** En funció de la durada de l'actual crisi, les micro, petites i mitjanes empreses ho tenen molt més difícil per sobreviure. Això podria derivar en la destrucció de teixit productiu petit i mitjà amb certa autonomia i que l'ocupació turística tendís a concentrar-se més en grans estructures empresarials i, sobretot, en tota la cadena de subcontractacions altament dependents de les corporacions més fortes estratègicament.

D'altra banda, la crisi, i en particular la seva afectació en el sector

hoteler, sembla que està donant lloc a un enorme increment d'ofertes per a la compra de tota mena d'allotjaments turístics, en llocs com Barcelona, [on s'ha identificat un fort creixement de l'oferta en portals immobiliaris](#), o Mallorca, on [s'ha calculat que aquestes operacions podrien arribar als mil milions](#). I en mitjans especialitzats [es pronostica que el 2021 les operacions de compravenda seran molt més grans](#). Tot això sembla indicar que s'està donant lloc a un nou cicle de transformacions en l'estructura del negoci hoteler amb una accentuació de la [concentració empresarial](#) i una major presència del capital financer, especialment a través de fons d'inversió, que ha anat precedida d'una progressiva separació entre propietat, gestió i marca en el funcionament del negoci hoteler. L'anterior crisi financera global de 2008 va donar un fort impuls a aquest triple moviment que ara sembla accelerar-se. Exemples recents, com [la venda anunciada a finals de desembre de 2020 del Nobu Hotel Barcelona](#), propietat de la cadena Selenta Group de Jordi Mestres, president del Gremi d'Hotels de Barcelona, i operat sota la marca internacional Nobu Hospitality, a la gestora de fons immobiliaris ASG, semblen anunciar una accentuació d'aquest tipus de processos.

Aquests canvis han conferit al capital financer una posició estratègica amb capacitat de control detallat sobre la marxa dels establiments hotelers amb avaluacions de resultats a molt curt termini, sense especial compromís en aquestes empreses, ni tan sols en les seves activitats o en els seus llocs d'emplaçament, en una clara mostra de desarrelament i la desafecció que indica, en paraules d'**Ivan Murray**, que "l'explotació d'aquests establiments es porta com si es tractés d'actius financers" (García, 2020). Les conseqüències de l'accentuació d'un model "depredador i rendista" (Recio, 2020), són un increment de la vulnerabilitat i la fragilitat econòmica, que en termes d'ocupació es tradueix en una major pressió per la reducció de costos laborals, la conversió de la força de treball en costos variables i l'enduriment de les relacions laborals.

- **Major posicionament de les economies de plataforma.** Tot i la crisi, no totes les empreses estan vivint la situació de la mateixa manera. De fet, algunes corporacions vinculades a les economies de plataforma, com les de compra, recollida i transport de comandes a curta distàn-

cia a través de repartidors sense una relació laboral clara amb aquestes empreses, han incrementat el seu posicionament en moltes ciutats. Bars i restaurants cada cop depenen més d'aquest tipus de serveis, i fins i tot [es veuen amenaçats amb comissions molt altes](#) per part d'aquestes empreses de repartiment, [quan no són simplement substituïts per 'dark kitchens'](#), cuines ocultes dedicades a preparar menjars per a serveis de repartiment a domicili. Assistim a una pèrdua de centralitat de la feina de cambrers o cambreres i un creixent protagonisme de repartidors o "riders", en condicions de major desregulació, baixes remuneracions, sense protecció social, obligats a treballar assumint riscos per a la salut, [extremadament vulnerables](#), i que han arribat a ser considerats com [la classe treballadora de referència de la nostra època](#). Al seu pesar, a més, constitueixen el **símbol d'una derrota cultural**, la de les classes populars que, davant d'una evident degradació de les condicions laborals d'un creixent col·lectiu, som incapaços d'imposar un sentit comú bàsic de no consumir en aquest tipus d'empreses. D'altra banda no només algunes d'aquestes empreses adquireixen més pes en l'economia turística, sinó que a més les seves estructures són prou lleugeres com per a desentendre's completament de part de la seva cadena de valor, com passa amb les grans plataformes de comercialització d'habitatges turístics, com Airbnb, tant dels immobles que no són de la seva propietat com d'activitats considerades no essencials (Cañada, 2020).

▪ **Acceleració dels processos de digitalització, automatització i robotització.** L'activitat turística requereix atenció i tracte personal. No obstant això, la crisi actual sembla estar accelerant els processos de digitalització i robotització, el que pot generar també canvis fonamentals en les formes d'organitzar el treball. Així, per exemple, el treball de recepció es pot veure substituït per recursos tecnològics en alguns dels seus processos, [com reserves, transfers, check in, check out, entrades a les habitacions o facturació](#), la qual cosa permet reduir personal i el que queda reorientar-lo cap a serveis d'informació al client i de caràcter prescriptiu. Així mateix, el treball de *check in* a habitatges turístics ja estava sent substituït de forma àmplia per mecanismes digitals d'obertura i accés als habitatges. No obstant això, hi ha tasques, que no són

facilment substituïbles tecnològicament, o no resulta rendible fer-ho, per les despeses que comporta, en un context de dependència de minerals escassos, o perquè els costos laborals ja són significativament baixos a través de la incidència en les formes de contractació, com les tasques de neteja. No obstant això, els canvis tecnològics, i sobretot organitzatius, també poden ser molt rellevants en aquest tipus de tasques que requereixen un esforç físic important, i encara que puguin presentar-se com a [una forma d'optimitzar procediments interns o incrementar la seguretat de certes treballadores](#), més aviat impliquen un increment de control sobre el treball efectiu que, de facto, deriva en una mena de [robotització dels processos de treball humà](#).

- **Teletreball, amb poca incidència, encara que incert.** Un dels grans canvis en l'organització de la feina que s'ha produït a conseqüència de les restriccions sanitàries en nombroses activitats ha estat la promoció del teletreball com a estratègia de distanciament social. En el turisme, a causa de la rellevància de la presència i interacció física amb la clientela, no sembla haver tingut una dimensió semblant a la que s'ha pogut donar en altres sectors. Tot i això, quan s'ha produït, especialment en grans empreses, com en el departament comercial, reserves i administració en hotels, o en la gestió de comptes d'empreses en grans agències de viatges, sembla reproduir els mateixos problemes que s'han descrit en altres àmbits: limitacions en la seva regulació, malgrat alguns canvis significatius, com el recent [Reial decret llei 28/2020, de 22 de setembre de 2020, de treball a distància](#); mitjans de producció aportats per les mateixes persones empleades; insuficient control efectiu sobre els horaris; majors obstacles per a l'organització col·lectiva, dificultats de conciliació i, finalment, més incidència entre les dones, [que corren el risc que es converteixi en una nova "volta a la llar"](#). No obstant això, en altres activitats que podrien haver-se organitzat a distància, com serveis d'informació al client, àmpliament subcontractats a través de centres d'atenció telefònica, no sembla que s'hagin traslladat de forma generalitzada als domicilis particulars dels seus treballadors, a causa de les resistències empresarials a perdre el control sobre aquests processos de treball.

En definitiva, tot sembla apuntar que estem davant d'una “**tempesta perfecta**” que pot donar lloc a un treball turístic més precari en un escenari incert i de més tensió social. Si aquest és l'horitzó, només queda preparar-se i enfortir l'organització col·lectiva en defensa d'un treball digne i l'exigència de polítiques públiques de protecció social i de transició socioecològica que ajudin a construir un marc laboral menys vulnerable.

Referències:

Borràs, R. (2020). [Efectes de la COVID-19 en el treball turístic. Presentació al seminari “Turisme, treball i precarietat en la perspectiva post-COVID”](#). *Alba Sud*, 13/11/2020.

Cañada, E. (2016). *Externalización del trabajo en hoteles. Impactos en los departamentos de pisos*. Barcelona: Alba Sud Editorial.

Cañada, E. 2020. Precarización laboral en la cadena de valor de las viviendas de uso turístico. En G. X. Pons, A. Blanco-Romero, R. Navalón-García, L. Troitiño-Torrallba, y M. Blázquez-Salom (eds.). *Sostenibilidad Turística: overtourism vs undertourism* (333-346) Palma: Mon. Soc. Hist. Nat. Balears.

Cañada, E. i Murray, I. (2019). Introducció. Perspectives crítiques en turisme. En E. Cañada e I. Murray (ed.). *Turistificación global. Perspectivas críticas en turismo* (pp. 7-34). Barcelona: Icaria Editorial.

FOESSA (2020). *Vulneración de derechos: trabajo decente*. Fundación FOESSA, colección Focus.

García, S. (2020). Ivan Murray: “La explotación de los hoteles, cada vez más, se lleva como si fuese activos financieros”. *Diario de Lanzarote*, 128, 22-23.

Graeber, D. (2018). *Trabajos de mierda. Una teoría*. Barcelona: Ariel.

Klein, N. (2010). *La doctrina del shock. El auge del capitalismo del desastre*. Barcelona: Paidós.

Moore, J. W. (2020). *El capitalismo en la trama de la vida. Ecología*

y acumulación de capital. Madrid: Traficantes de sueños.

Palafox-Muñoz, A. i Rubí González, F. A. (2020). La gota que deramó el vaso en el turismo en Quintana Roo, México: Precariedad laboral y COVID-19. *Dimensiones Turísticas*, 4, 131–148.

Recio, A. (2020). Las élites capitalistas españolas entre dos crisis. *Papeles de relaciones ecosociales y cambio global*, 151, 23-33.

Turiel, E. (2020). *Petrocalipsis. Crisis energética global y cómo (no) la vamos a solucionar*. Madrid: Alfabeto Editorial.

UNWTO (2014). *Measuring Employment in the Tourism Industries. Guide with Best Practices*. Madrid: World Tourism Organization (UNWTO) and International Labour Organization (ILO).

TURISME I ESPAIS NATURALS

Alba Sud

Carla Izcara Condew

Introducció

A partir de la pandèmia causada per la COVID-19, hi ha hagut un augment d'interès al voltant dels turismes de proximitat. Aquesta discussió no és nova, però fins ara no s'havia considerat prioritària a les polítiques públiques o a les agències internacionals. Utilitzem el concepte “turismes de proximitat” en plural, ja que el terme “proximitat” resulta imprecís i sota aquest paraigua, caben moltes formes de concepció, organització i gestió. Des d'Alba Sud, hem defensat els turismes de proximitat no tant com una alternativa per “salvar la temporada” sinó com una oportunitat per repensar socialment el turisme i pressionar a favor de la seva transformació en el marc d'una transició socioecològica.

Turismes de proximitat: oportunitats i limitacions

La majoria de propostes turístiques avui dia estan orientades a objectius lucratius. Dins del marc dels turismes de proximitat es presenta l'oportunitat d'articular propostes relacionades amb objectius pedagògics, de desenvolupament personal o educatius, allunyats de la maximització del lucre. Un bon exemple són les propostes de turisme social, les quals busquen un turisme més inclusiu, solidari i equitatiu (Schenkel, 2019). Així i tot, algunes propostes dins de la proximitat es veuen absorbides per una lògica de consum. Un bon exemple són les “[staycations](#)”, fenomen que es va popularitzar a partir de la crisi econòmica del 2008 als Estats Units. Les “staycations” consisteixen a quedar-se a casa durant el període de vacances i aprofitar, si es pot, per fer petites excursions durant el dia o explorar la localitat on es resideix. Aquesta iniciativa, que va néixer de la necessitat d'estalviar, va ser aprofitada, malgrat això, per les grans corporacions per promocionar articles per la llar o de jardineria. Aquest fet recorda el que va passar el darrer juny, després del confinament, quan la venda de piscines desmuntables va augmentar fins a un [350%](#).

La pressió per reactivar el consum i convertir les cases en espais de consum i producció s'ha vist en algunes ocasions interpel·lada per discursos d'exaltació patriòtica excloents, on es responsabilitza a la població local de fer reflotar l'economia consumint a escala local (Moltz,

2009). El mateix discurs s'ha reproduït al sector quan es va iniciar la campanya d'estiu d'aquest any [per reactivar el turisme intern](#).

Un altre tret característic dels turismes de proximitat és la disminució de l'impacte mediambiental; el fet de reduir les distàncies, fa que es pugui prescindir de mitjans de transport molt contaminants com l'avió. Així i tot, poden generar igualment impactes negatius a l'entorn com s'ha comprovat aquest estiu a partir de diferents escenes de sobrefreqüentació d'espais naturals com la cua a la [Pica d'Estats](#) o [cues i corredisses](#) per accedir a certes platges de la Costa Brava.

Tanmateix, estudiant els turismes de proximitat desenvolupats en entorns rurals, es detecta una romantització i fins i tot, exotització, de la vida al camp. A partir d'aquesta idealització, neixen nous conceptes entorn del teletreball i l'àmbit rural: coliving, coworking rural, nòmades digitals... La pandèmia de la COVID-19 ha fet que moltes empreses es vegin obligades a canviar el sistema presencial pel remot i d'altra banda, amb l'arribada de l'era digital, han sorgit nous llocs de feina els quals et permeten treballar des de qualsevol racó del món. Com en principi per teletreballar només es necessita garantir una bona connexió a la xarxa, moltes persones s'han plantejat treballar des de diferents punts o fins i tot traslladar-se de la ciutat al camp. Per aquesta raó, s'estan potenciant les opcions [d'allotjament en poblacions rurals](#) les quals ofereixen allotjament, servei de menjador i zones de treball amb totes les necessitats tecnològiques cobertes.

Alguns dels avantatges que es destaquen és la possibilitat de [repoplar](#) zones rurals, ja que a Espanya la despoblació i l'èxode rural segueix sent un problema. També t'asseguren una millor qualitat de vida junt amb l'oportunitat de conèixer persones amb perfils i orígens diversos. Tot això, sumat a la possibilitat de desestacionalitzar el sector, generant ocupació els mesos de poca demanda i entre setmana. No obstant això, en aquest primer apropament ja es detecten certes limitacions de la proposta com la dificultat per garantir una connexió de qualitat a internet a àrees rurals, la idealització de la vida en un entorn rural o els impactes ambientals, socials i econòmics que una disrupció així suposa. En primer lloc, es podria encarir el nivell de vida en aquestes zones fent-les

inaccessibles a la població local generant processos de gentrificació com ja ha passat en zones molt turísticades pel que fa als impactes ambientals, l'entorn i el paisatge rural es modificarien i continuarien les escenes de sobrefreqüentació d'espais naturals que s'esmentaven anteriorment.

D'altra banda, el nou fenomen del teletreball està creant jornades cada cop més llargues. És més, algunes [empreses](#) opten per traslladar els seus treballadors a aquests colivings per tal de treballar i conviure amb els seus companys de feina. D'altres ho fan només durant un curt període a l'estiu i les anomenen "trabajaciones". La preocupació respecte a aquesta nova forma d'organitzar el treball és que encara no compta amb cap mena de regulació i poden perillar els drets de les treballadores i dels treballadors.

Per tal de concloure aquest apartat, és interessant destacar que en totes les propostes es detecta un biaix de gènere i classe. No es pot donar per suposat que tothom té un habitatge amb característiques favorables, igual que s'han de tenir en compte les càrregues de treball domèstic que tenen les dones a causa dels rols tradicionals de gènere. Què pot suposar per una família amb pocs recursos passar les vacances a casa? Tenen vehicle propi o mitjans per fer excursions? Tenen algun espai a l'aire lliure al seu domicili? I pel que fa a les dones, estar de vacances les exempteix de les responsabilitats domèstiques i de cures? Què suposa per elles quedar-se a casa o viatjar a la segona residència? Són realment vacances? Aquestes són algunes preguntes que sorgeixen si analitzem els turismes de proximitat amb una perspectiva de gènere tenint en compte altres eixos transversals com pot ser el de classe social. Perspectives imprescindibles a l'hora de construir propostes turístiques més equitatives.

Reflexions finals

Les pràctiques de proximitat tindran un [paper central](#) en el turisme que es podrà dur a terme a curt i mitjà termini. Cal recalcar doncs, que tot i les seves contradiccions, obren la perspectiva de la revalorització de certes formes d'oci, recreació i turisme basades en la proximitat que poden ajudar a pràctiques més sostenibles ambientalment i que generin una major activació econòmica a escala local.

Bibliografia

Moltz, J. (2009). Representing peace in tourism mobilities: staycations. *Slow Travel and The Amazing Race. Journal of Tourism and Cultural Change*, 7(4), 270-286.

Schenkel, E. (2019). Turismo social en América Latina. Aprendizajes de las experiencias regionales. Barcelona: Alba Sud Editorial, colección Informes en Contrast, núm. 10. Pròleg d'Ernest Cañada.

Dominguerisme

Macià Blazquez: Grup Ornitològic Balear (GOB)

Oda al diumenger

Abans de queixar-nos dels diumengers (*domingueros*) i en parlar de lleure a la natura, cal que ens demanem què amenaça més als espais naturals, la gent que els freqüenta o el capitalisme? Desgranam a continuació, una mica, la relació entre aquests tres elements.

El nostre context actual és el de la pandèmia de la COVID-19, que ens imposa el distanciament social i adés i ara confinaments. En aquestes circumstàncies, on fugir millor de la miasma del confinament i del risc de contagi que a l'aire lliure? El lleure a la natura és, doncs, una resposta lògica a les prevencions que hem de prendre respecte de les aglomeracions de persones.

La concentració de visitants als espais naturals que en resulta d'aquesta accentuació del *dominguerisme* fa que les persones sensibles a la conservació de la natura s'exclamin queixoses pels danys als ecosistemes i per l'aclaparament que s'hi dona. Però quines són les arrels d'aquesta situació tan anòmala?

La racionalitat neoliberal

L'encaix de la humanitat a la natura es deteriora amb l'assumpció d'una racionalitat neoliberal. La separació dels humans de la resta de natura s'inculca, per exemple, quan es considera la natura no humana com una mena de capital més, juntament amb el treball humà, les manufactures o el capital financer. Segons aquesta suposició, la natura és intercanviable per qualsevol dels altres tipus de capital. Per fer possible aquest bescanvi s'instrumenta el lliure mercat, posant-los preu mitjançant les lleis de l'oferta i la demanda. Un exemple d'aquesta pretesa desvinculació de la humanitat de la resta de la natura són els anomenats serveis ecosistèmics, mitjançant els quals es pretenen mesurar financerament les contribucions de l'entorn a mantenir una humanitat pròspera i sana. Una vesant inherent d'aquesta política econòmica és l'aprofundiment de les diferències socials per raó de classe. Perquè si la qualitat de les relacions entre les persones i el seu entorn es mesuren en funció de la seva capacitat de compra, no resulta complicat preveure qui en sortirà més desfavorit. És en aquest sentit que la mercantilització del lleure a la

natura i l'ecoturisme reforça i exacerba “les desigualtats socials, econòmiques i polítiques preexistents” (Holmes i Cavanagh, 2016, p. 199).

Desdotació pública

La dotació pública d'espais naturals s'idea per atendre funcions de conservació i també de lleure i conscienciació social. La seva gestió respon a principis bàsics de bona governança: transparència, equitat, rendició de comptes i deure de resposta a les parts interessades (Borrie, Gale i Bosak, 2020). Però aquesta dotació pública d'espais de lleure a la natura es qüestiona, com es fa amb d'altres prestacions de l'estat, de part de les apologetes del neoliberalisme que les acusen d'ineficients, cares o fins i tot corruptes. A més, l'adopció d'agendes polítiques neoliberals preconitza l'austeritat fiscal y presupostària de les administracions públiques, que retallen despeses en favor de la creació de “bons ambients de negoci”, també en relació a la conservació de la naturalesa. Per afavorir el lliure mercat, la regulació neoliberal s'adapta al nou règim d'acumulació del capital afavorint la mercantilització i la privatització del lleure a la natura; per exemple permetent el tancament dels espais naturals o del domini públic litoral. El turisme i tota mena de lleure a la natura es promouen així per finançar la conservació de la naturalesa, per exemple mitjançant la creació d'Àrees Protegides Privades a mode d'oportunitats de negoci. Un conservacionisme parcel·lari pot assumir aquest marc de referència, per exemple, mitjançant acords de custòdia del territori amb propietaris i patrocinadors, per tal d'aconseguir finançament i culpant del deteriorament ambiental a la gent i no al capitalisme. Aquesta opció de “vendre la natura per salvar-la” forma part dels mecanismes de conservacionisme neoliberal, promotor d'estendre l'abast del capitalisme a més àmbits de la vida quotidiana (Fletcher, 2020).

La gent com a problema

Reduir l'arrel del problema ambiental a la quantitat de gent deriva en culpabilitzar a tothom per igual, i d'aquí a fer-ho especialment als més pobres. Aquesta mateixa reflexió s'ha fet respecte de l'establiment de l'arrel del deteriorament ambiental mitjançant la denominació d'una

nova època geològica, l'Antropocè, dins el període Quaternari. L'origen del terme Antropocè arrenca d'atribuir la responsabilitat del creixent deteriorament ambiental al conjunt de la societat, fent culpable al total de l'espècie humana. En realitat, però, és el capitalisme la causa dels canvis que amenacen la vida tal i com la coneixem, amb l'extinció massiva d'espècies i l'increment de les incerteses per als humans (arran del canvi climàtic, la contaminació, l'esgotament dels recursos energètics i minerals, etc.). D'aquí que alguns autors ja han proposat canviar el nom de l'època pel de Capitolocè (Malm, 2020).

Veure a la gent com la pitjor amenaça dels espais naturals du a plan-tejar restringir-ne l'accés; fent-ho, a la pràctica, per a la gent amb menys poder adquisitiu, desfavorida arran de l'esmentada racionalitat neoliberal. Així, per exemple, als territoris sotmesos a la turistificació immobiliària, com passa a les Illes Balears, el conservacionisme neoliberal es concreta, per exemple, en la restricció de l'afluència de recreacionistes i turistes a la natura, mitjançant l'aplicació de convenis de Custòdia de Territori a Àrees Protegides Privades (Müller i Blázquez-Salom, 2020).

Conservacionisme convivencial

Per combatre aquesta deriva, que promou la injustícia social i ambiental, cal identificar iniciatives que contribueixin a “ampliar i aprofundir els elements socialistes del sistema econòmic de manera que soccavin el domini del capitalisme”(Wright 2019, p.71). Robert Fletcher apunta en la direcció de propostes post-capitalistes d'organització del lleure a la natura i més en general del turisme mitjançant: “1) formes de producció no basades en l'apropiació de la plusvàlua, 2) formes d'intercanvi no orientades a l'acumulació de capital, 3) internalitzar completament els costos ambientals i socials de la producció per tal que no es promogui la seva mercantilització i 4) el seu fonament en règims de propietat comunal” (2019, p. 532).

L'afany de lucre i la competitivitat que impulsaren la Revolució Industrial no poden guiar una transició ecològica post-capitalista, marcada per “una retirada progressiva, obligatòria, ràpida i políticament dirigida dels combustibles fòssils” (Malm, 2020, p. 33). La definició

d'una agenda turística post-capitalista ha de promoure, doncs, la seva socialització i repensar el turisme des de la perspectiva del decreixement. Per fer-ho ens cal qüestionar els viatges a majors velocitat i distància, per estades de durada més breu. L'alternativa és, en bona mesura, promoure el *diumengerisme* com a forma de socialització del lleure a la natura, vers espais més propers i a través d'una organització comunal que faci realitat els principis del conservacionisme convivencial (Büscher i Fletcher, 2020), per soscar el domini del capitalisme (Wright, 2019).

Referències bibliogràfiques

Borrie, W.T.; Gale, T. i Bosak, K. (2020). "Privately protected areas in increasingly turbulent social contexts: strategic roles, extent, and governance". *Journal of Sustainable Tourism*.

<https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1845709>

Büscher, B. i Fletcher, R. (2020). *The Conservation Revolution. Radical Ideas for Saving Nature beyond the Anthropocene*. London: Verso.

Fletcher, R. (2019). Ecotourism after nature: Anthropocene tourism as a new capitalist 'fix.'" *Journal of Sustainable Tourism*, 27(4), 522-535. <https://doi.org/10.1080/09669582.2018.1471084>

Fletcher, R. (2020). "Neoliberal conservation". In *Oxford Research Encyclopedia of Anthropology*. Disponible online

<https://oxfordre.com/anthropology>.

<https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190854584.013.300>

Holmes, G. i Cavanagh, C.J. (2016). "A review of the social impacts of neoliberal conservation: formations, inequalities, contestations". *Geoforum*, 75, p. 199-209.

<https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2016.07.014>

Malm, A. (2020). *Capital fòsil. El auge del vapor y las raíces del calentamiento global*. Madrid, Capitan Swing.

Müller, N. i Blázquez-Salom, M. (2020). "El uso público en la custodia de territorio. ¿Hacia un domino de intereses privados?" In Pons, G.X.; Blanco-Romero, A.; Navalón-García, R.; Troitino-Torrallba, L. i Blázquez-Salom, M. (eds.). *Sostenibilidad Turística: overtourism vs undertourism*. Mon. Soc. Hist. Nat. Balears, 31: 197-208. Disponible

online

<http://bshnb.shnb.org/2020/11/08/sostenibilidad-turistica-overtourism-vs-undertourism/>

Wright, E.O. (2019). *How to be an Anticapitalist in the Twenty-First Century*. Londres, Verso.

SOS Costa Brava

Irene Gisbert

Turisme i Espais naturals abans del març del 2020

Les vacances, han estat un privilegi pels habitants de les societats dels països rics. Eren aquells pocs dies a l'any en els que ens alliberàvem de la feina i de les nostres rutines i decidíem on volíem estar i com volíem disposar del nostre temps. Molts de nosaltres optàvem per passar-los al mig de la natura, a prop del mar, per omplir-nos-en de l'energia del sol i respirar aire pur.

Fins aquí tot semblava força idíl·lic, però les conseqüències que han generat les nostres vacances en espais com la Costa Brava, ha suposat la seva sentència de mort. Especialment en el model de segona residència, però també en la resta de modalitats de turisme. Segurament, ara fa 100 anys, quan es va iniciar el turisme i només en tenien accés les classes privilegiades, pels habitants dels pobles de la costa, suposava una interessant font d'ingressos que ajudava a tirar endavant en la seva malmesa economia. Els pescadors podien reconvertir la seva barca en embarcació d'esbarjo un parell de mesos a l'any, les botigues tenien ingressos extrems i segurament moltes famílies acceptaven hostes. Però la massificació del turisme ha suposat posar en risc el fràgil equilibri del territori i ha sobrepassat la seva capacitat de càrrega i ha convertit a la seva població en una de les més empobrides del nostre país.

Ens van vendre la destrucció dels nostres paisatges com una conseqüència necessària per al progrés, no se'ls considerava que tinguessin gens d'interès quan era la seva bellesa el que atreia els habitants de qualsevol racó d'Europa. Tant era així, que els planejaments urbanístics van classificar la major part de boscos i camps com a sòl urbanitzable. La delicada situació en què està immersa, la Costa Brava, no és un cas aïllat, la seva realitat és extrapolable a la majoria de costes amb climes temperats. Són els paratges preferits d'una gran part de la població per passar-hi les seves vacances.

Antics boscos convertits en urbanitzacions, autovies que porten a petites cales on no cap ni una agulla, dunes i zones d'aiguamolls classificats com a zones urbanitzables, connectors naturals que desapareixien, falta d'aigua, depuradores que no tenen capacitat per absorbir tots els

residus que es generen. Aquesta és la foto real de la Costa Brava.

Alguns casos alarmants com és el cas de Begur on el seu nucli antic s'ha reconvertit en un nucli de cases de segones residències i va quedar despoblat la major part de l'any, mentre els seus habitants han estat expulsats a viure en urbanitzacions a l'extraradi. Per altra banda, la majoria de les muntanyes de les seves cales han deixat de ser bosc per donar pas a centenars d'urbanitzacions laberíntiques que no paren de créixer.

Vam donar per bo un sistema de vida que ho fagocitava tot, tot és mercaderia.

I de sobte la Covid va irrompre.

I ho va canviar tot. Va modificar la nostra manera de viure, d'actuar i de relacionar- nos, havent hagut d'acceptar fins i tot la retallada de llibertats.

El turisme internacional va desaparèixer, i a nosaltres se'ns va reduir la mobilitat. Les carreteres i autopistes buides, els aeroports pràcticament tancats, el mar sense creuers, vaixells i motos d'aigua. Tot d'una la natura va començar a revifar, dofins saltant a tocar de la costa, tota mena d'animals passejant per espais que havien tingut tradicionalment vetats, mentre nosaltres vivíem confinats a les nostres cases. Per uns dies vam veure com l'aturada de la nostra vida frenètica, tornava els seus blaus al cel, baixaven els nivells de contaminació i ens feia adonar que encara érem a temps per recuperar la natura, però quedava clar que havíem de fer un gir radical al nostre model de vida.

L'estiu va arribar i va ser un petit parèntesi on vam recobrar una part de la nostra manera de viure i va semblar que d'alguna manera es tornava a la realitat. Ràpidament vam oblidar com de bé li havia anat al planeta la nostra aturada. Amb la tardor la Covid ha tornat. I en aquest punt és on ens trobem ara, ens cal repensar què fem. I si ens trobem davant d'una gran oportunitat o una gran amenaça.

Pel que fa als nostres paisatges l'alentiment de l'economia és probablement la millor de les notícies, si l'economia decreix, baixarà la demanda d'habitatges i per tant sembla fàcil pensar que deixaran de

construir, com va passar a la crisi del 2008, però tampoc podem oblidar que quan hi ha una crisi, sempre es busquen les sortides més senzilles per intentar sortir d'ella i l'opció de construir és sempre la primera opció.

Des de SOS Costa Brava lluitarem perquè aquesta crisi sigui una oportunitat per salvar el territori. Portem dos anys de lluita, tot i que les nostres entitats en porten més de 40. En aquests dos anys hem aconseguit:

- L'aprovació del PDU i amb ell la preservació 1.300 hectàrees.
- Una llei que garanteix la creació del Conservatori del litoral.

I a més pensem que:

- Que la crisi farà baixar el ritme de les obres.
- La recent aprovació del PDU en ple Covid obligarà a haver de refer molt dels projectes no executats perquè han quedat fora de normativa.
- L'augment de la consciència de molts col·lectius per la Covid i l'emergència climàtica poden ajudar a posar fre a la destrucció del nostre territori.
- El nostre futur està a les nostres mans. Som la majoria d'habitants del planeta els que hem de dir prou al model social que tenim. El turisme és una part més d'aquest model.

Però la realitat és que:

- Les màquines aprofiten per destruir Montcal a Begur abans que el PDU entri en vigor.
- S'està urbanitzant el camí de ronda de Palamós. I per tant desnaturalitzant.
- Els ajuntaments no paren d'atorgar llicències d'obres.

L'enemic és poderós i aprofita el confinament per avançar tant com pot, ara que és tan complicat estar on cal per aturar les màquines.

Si analitzem què significa la Covid, el temporal Glòria i sobretot el canvi climàtic, semblaria clar entendre que o parem de destruir o ens pararan a nosaltres.

La Covid la podem entendre com una parada obligada que ens ha de servir per repensar el model en què vivim, tan allunyat de la natura. La Covid també ens ha fet entendre com és de necessària per a nosaltres estar en contacte amb ella.

El turisme, els paisatges, la vida als municipis de la costa i també de l'interior no es poden analitzar per separat, conformen una unitat i només amb una proposta global amb una mirada diferent al model actual tindrem futur.

La nostra proposta pel nou model de turisme l'agafem robada del món de l'agricultura, la permacultura, que pretén viure amb la Natura i no a costa d'ella. Nosaltres som natura i per tant només respectant-la, observant-la i prenent-la com a model podrem sobreviure.

El model de turisme més proper a la permacultura podria ser el model dels pobles d'Escòcia o Irlanda on els viatgers dormen als Bred& Breakfast, connectant amb les persones dels pobles i sent una font directa d'ingressos pels seus habitants. També viatjant per petites carreteres que no malmeten els paisatges i no permeten la massificació. Bred & Breakfast, petits hotels, càmpings sense bungalows, restaurants de menjar ecològic de KM0, activitats lligades a la natura, sempre respectant-la i protegint els seus paisatges. Cal deixar de construir segones residències, autovies, grans hotels, centres comercials. Cal renaturalitzar espais com Radio Liberty, rieres i aiguamolls. Cal salvar els petits retalls de bosc que encara queden com a testimonis del que va ser un dia el nostre territori. Segurament, hem de buscar un model on no calgui escapar els caps de setmana, trobar una manera de viure molt més harmònica on la nostra casa sigui un lloc proper a la natura i no sigui necessari haver d'utilitzar el cotxe de manera habitual per anar a trobar-la.

Cal tornar a omplir de vida els nuclis de pobles i ciutats, i deixar de construir als afores o a la costa. Segurament hauríem de fer lleis que obliguessin a restaurar els habitatges del nucli antic i no permetessin construir als afores. Hauríem d'acabar amb els viatges amb avió de cap de setmana, entendre el turisme com un privilegi, al que podem accedir només sent respectuosos amb el territori i no de manera massificada. Tots tenim dret a gaudir de la natura i d'espais meravellosos com la Costa Brava, però per fer-ho caldrà primer salvar-la.

TURISME I HABITATGE

Turisme i habitatge

Xavier Rodríguez Pacios: Lloret En Comú

Lloret de Mar és un municipi de la comarca de La Selva, al sud de la Costa Brava, amb una extensió de poc més de 47 Km², format per un nucli urbà i una quarantena d'urbanitzacions, amb una població estable d'unes 39.000 persones.

Les dues principals activitats econòmiques són el turisme/ restauració i el comerç. En un segon pla trobem les activitats relacionades directament amb el turisme: agències de viatges, subministrament d'aliments etc.

A l'estiu la població pot arribar a multiplicar-se per 5, arribant a les 200.000 persones. L'any 2019 van visitar Lloret de Mar més d'1 milió de persones, sobrepasant els 5 milions de pernoctacions.

El nombre total d'habitatges, segons l'IBI de 2018, és de 29.293, dels quals 14.783 són habitatge habitual i la resta són segones residències o no hi ha cap persona empadronada. Gran part dels immobles són de propietat vertical, majoritàriament situats al nucli urbà.

Del total d'habitatges, es creu que 895 estan desocupats. Es constata que hi ha edificis amb planta baixa comercial sense accés a les plantes superiors en els carrers més comercials de la ciutat. Aquest fet té conseqüències negatives en l'àmbit de manteniment del parc d'habitatges i en la seva distribució. Se suma el fet que hi ha edificis a les zones comercials que s'han transformat d'ús residencial a ús comercial, reduint l'ús residencial al centre. S'ha detectat una pràctica fraudulenta, al cadastre apareixen 348 habitatges amb ús residencial i no consten com establiment turístic.

Malgrat que la població compte amb més de 29.000 places hotel·leres, més les places d'apartaments i càmpings, l'equip de govern de la legislatura de 2011-2015 va modificar el Pla d'Ordenació Municipal (POUM) amb l'objectiu de donar la possibilitat d'instal·lar habitatges d'ús turístic (HUTs) a tot el municipi sense cap tipus de restricció. Fins aquell moment els HUTs només tenien permís per estar al nucli urbà, excloent les urbanitzacions.

Amb aquesta mesura es varen registrar a principis de 2018, 2.914 HUTs, és a dir, un 10% del total del parc d'habitatges de la ciutat.

L'any 2018 es va aprovar el pla especial urbanístic dels HUTs. Amb

l'argument de garantir l'accés a l'habitatge, aquest pla no dedica ni una línia a aquest dret. El pla s'adapta, sobretot, a les activitats comercials i de serveis i a les activitats hoteleres i pensions. Lloret es va dividir en diferents zones geogràfiques del tot artificials, sense respectar la divisió de barris existents. Els criteris que es van fer servir per assignar a cada zona el total de HUTs es va basar en l'existència d'enllumenat públic, clavegueram o equipaments comercials o hotelers de la zona. Mai es va fer servir la proporció de places HUTs en relació amb les persones residents a la zona, no interessava posar al centre de la qüestió a les persones. Amb la posada en marxa de la nova normativa, els HUTs a Lloret de Mar han augmentat fins a arribar als quasi 3.500, és a dir, un 12% del parc total d'habitatges de la població es destina a aquesta activitat econòmica, arribant quasi a oferir 20.000 places d'aquest tipus d'allotjament (és a dir la mitja de places per HUTs és de 5'5).

Un dels arguments utilitzats per la dreta en la defensar d'aquest lliure mercat és que convertir la residència habitual en HUT, beneficia als propietaris i poder amortitzar la hipoteca i obtenir uns diners extres, discurs adreçat a les classes populars per tal que no oposin resistència a la massiva instal·lació de HUTs en els seus barris, fent-los creure que ells també podran gaudir dels avantatges que hipotèticament generen. Cal dir, que aquest argument és del tot fals: la llei d'habitatge de Catalunya no permet el seu ús habitual com a habitatge d'activitats econòmiques. I les xifres desmenteixen del tot l'argument: només el 9% dels HUTs de Lloret de Mar estan ubicats en la residència habitual i permanent. Més del 50% d'aquests habitatges amb finalitats econòmiques pertanyen a 4 empreses.

Quines conseqüències ha portat la instal·lació de HUTs a Lloret?

- 1.- Ha influït en l'aparició de botigues de souvenirs que afecta el comerç local.
- 2.- Genera problemes de convivència entre turistes i residents.
- 3.- L'activitat dels HUTs dóna lloc a molestes tensions que afecten la dinàmica social i econòmica local, i també al deteriorament de la capacitat de competència d'altres sectors de l'activitat turística amb valor afegit, com són els hotels i càmpings.

4.- Els HUTs generen pocs llocs de feina i són de pitjor qualitat i amb salaris més baixos.

5.- La integració dels HUTs a la dinàmica de generació d'ocupació, creixement i diversificació dels llocs de treball, així com l'impuls del sector cultural i d'oci, la millora d'infraestructures i serveis com actius del turisme, produeix aspectes negatius.

6.- S'ha produït un increment substancial en el preu del lloguer i venda d'habitatges. Cal afegir que Lloret de Mar és el municipi de més de 20.000 habitants amb la renda per càpita més baixa de Catalunya.

7.- En les zones de la ciutat on no es poden instal·lar nous HUTs, els habitatges que tenen llicència són venuts a preus més elevats. Podem dir que hi ha "tràfic" de llicències HUTs.

CLOENDA

**Alternatives i oportunitats post COVID
per un model turístic sostenible**

Ernest Cañada, Alba Sud.

Una qüestió important sobre el turisme quant a activitat humana és ¿com pensar polítiques públiques des de l'esquerra capaces de fer front a les múltiples encreuades civilitzadores en les quals ens trobem? Si tenim clares les nostres propostes des d'una òptica transformadora, i les fa diferents de les propostes dretanes i retrogrades, en temes com la salut, l'educació o els serveis socials, ens trobem més desorientats i mancats de referents clars a l'hora de definir polítiques d'esquerra respecte al turisme. És més, acabem acceptant els valors hegemònics i creient que només es tracta de solucions "tècniques" o amb implicacions purament regulatives, com si en aquestes no hi hagués ideologia. Vivim per tant, de manera acomplexada la nostra relació amb el turisme i actuem de manera reactiva i resistencial. No tenim posició clara sobre com cal organitzar l'activitat turística i això ens situa en una posició de debilitat front als capitals turístics, cada cop més poderosos com ens explicava Iván Murray en la seva intervenció.

Ahora ens trobem avui en una encreuada interessant per prendre decisions enfront de les fragilitats que el sistema ha mostrat, i també davant els debats sobre a què dediquem els pressupostos i els recursos que serviran per intentar sortir de la crisi actual. Sense propostes alternatives ens veiem condemnats a criticar la posició hegemònica vigent i a ser vistos com aquells que no volen dedicar recursos a sostenir empreses i mantenir llocs de feina. Sense alternatives els esforços se centraran a tornar a la situació prèvia generant, malgrat el risc de reproduir la vulnerabilitat que ens ha portat a la situació actual, dedicant esforços i recursos per reactivar models de desenvolupament insostenible i generadors de desigualtat.

Repensar el turisme implica comprendre'l com una activitat social i humana i no com la forma que té el capital d'organitzar el territori per a garantir-se la seva constant reproducció. I el turisme pot ser organitzat sota altres valors i criteris: el dret a gaudir del temps lliure, l'autorealització, la cultura o la salut. Les posicions que únicament emfatitzen el rebuig al turisme, que naturalitzen el seu funcionament sota la lògica del capital, ens allunyen dels treballadors del turisme i d'aquelles àmplies majories que el veuen com una possibilitat d'organitzar el seu

temps lliure. Ens toca, per tant, sense deixar de resistir davant dels abusos i despropòsits del capital turístic, reformular aquesta activitat en funció de les necessitats de les àmplies majories socials i dels límits biofísics del planeta. També hem d'evitar sortides elitistes d'un turisme pensat per a uns pocs escollits. Algunes de les propostes concretes són les següents:

- Comprendre la situació dels treballadors que estan patint en aquests moments les incertes sobre els seus treballs i mobilitzar recursos públics per a evitar que caiguin en situacions de pobresa i exclusió.

- Aquestes polítiques de suport al sector han de tenir condicionalitats que obliguin als empresaris a retorns en les qüestions ecològiques i socials. No poden ser xecs en blanc per sostenir les seves empreses amb diners públics per seguir duent a terme les mateixes polítiques empresarials basades en el benefici a qualsevol preu.

- Cal tenir plans a mitjà i llarg termini per un nou model del turisme que redueixi les vulnerabilitats i que tingui en compte les especificitats i equilibris territorials.

- Seran necessaris programes potents de formació i acreditació professional que donin sortida als treballadors davant possibles decreixements del volum del sector turístic.

- Tot aquest procés ha de ser realitzat amb un potent control democràtic i en un debat públic lluny del secretisme dels lobbys i els seus interessos a curt termini.

- Obrir la porta a modalitats de turisme, social, cultural, de proximitat, que plantegin alternatives sostenibles i que diversifiquin i enriqueixin les possibilitats davant de la insostenibilitat i fragilitat de l'actual model. Un turisme social que vagi més enllà de la simple subvenció per mantenir hotels oberts fora de temporada i que es plantegin models desmercantilitzats i que responguin a les necessitats de les majories socials.

- Necessitem donar suport a un teixit empresarial en el marc de l'economia social i cooperativa, així com a petites i mitjanes empreses relocalitzades en el territori que es plantegin no només objectius basats en la rendibilitat immediata i la reproducció del capital.

- Donar veu i paper als sindicats, moviments veïnals i grups ecologistes perquè siguin agents actius en les decisions i control del sector turístic.

Finalitzar amb un al·legat sobre la necessitat de treure'ns complexos, posar límits a les dinàmiques negatives de desposseïció i explotació, que estan provocant afectacions en la salut humana, en els ecosistemes naturals i que posin la centralitat en les necessitats i capacitats humanes. Obrir el turisme a horitzons postcapitalistes, possibles i desitjables, per a una lògica de defensa del comú. Horitzons d'esperança per a un turisme que respongui a les necessitats humanes i no als interessos del capital.

THE ECONOMIC MODEL IN TOURISM MONOCULTURE: FOUR POST-COVID19 INSIGHTS INTO THE PROBLEM

Translated by Ramon Lapeña

INTRODUCTION / Eugènia Pascual	73
TOURISM MONOCULTURE AS A TERRITORY PATHOLOGY	76
Opening talk summary / Raül Valls	
THE ECONOMIC MODEL IN TOURISM MONOCULTURE: FOUR POST-COVID19 INSIGHTS INTO THE PROBLEM	79
Summary / Raül Valls	
POST COVID-19 ALTERNATIVES AND CHANCES FOR A SUSTAINABLE TOURISM MODEL	90
/ Ernest Cañada. Alba Sud	

Introduction

Eugènia Pascual. Member of En Comú Girona

*This publication is a summary of the workshop “The economic model of monoculture tourism: 4 perspectives of the problem after COVID” that took place on 3 December 2020 in the frame of the GEF (Green European Foundation) project “Fair and Carbon Free Tourism”. Different green foundations collaborate in this transnational project that will work for three years on different aspects of sustainable tourism.
More information: <https://gef.eu/project/fair-and-carbon-free-tourism/>*

There is always something from our student years that will leave a mark on us. Something that left a great impact on me at the Faculty of Economics University of Barcelona is that professors of different subjects would often point out the importance of changing the economic system. They clearly stated that “there was no future in a system dependent on tourism, bricks and cars”. That was in the mid and late 90’s. Twenty years after that, it is somewhat ironical that our current economic systems are still resting on those three pillars and that nobody is even considering a change, even when the obvious global warming can only be denied by negationists. We may only conclude that changing our economic system can’t be easy and fast. Neither can it happen without consequences.

We must remember that our democratic system, based on 4-year terms, discards measures that won’t achieve results in the short term, such as investment in research. We must admit that there is a lack of political pacts in major issues, of which there is no tradition: social pacts are hard to reach (Pacto de Toledo), and we have passed multiple Education laws while other countries have had state pacts in Education lasting many years. Thus political forces risking to pursue deep changes in the economic system may see their pursuit cut short at some point, achieving no results and paying a high price at the polls. That political parties are hard-wired to have fear of deep change has its consequences, and the operating logic of this tendency is not even under the control of the elites that are supposed to benefit from it. The resulting system creates dynamics that will be uncritically accepted and perpetuated not only by those in power, but by all parts involved. These dynamics are complex and difficult to break, but we must try to work against them if we want to guarantee a more dignified life for all of us and a more liveable planet. That is the reason why we are opening this debate.

Admittedly, the decision to replace tourism, construction and cars by other alternatives will not only have to involve the business elites, it will also have to deal with the opposition of unions and the labour force in the sectors in question, since millions of people who depend on the functioning of these industries still believe in the mantra “the more

tourists and the more cars, the better”. The problem is not, however, the perversion of the parts involved, but rather a functioning system which is irrational and harmful to the environment. If we are to change the approach, we will have to draw on humanistic and scientific knowledge. We will need great social pacts and political courage. The pursuit of a slowdown that some would like to start must be accompanied by a fair transition that won't leave anybody behind; the workers can't be, again, the victims of the changes to be made.

We must find a combination of measures which will inevitably depend on having a strong public sector. We have seen this during the pandemic: without a strong public sector (Health and Education, for example) and without state intervention controlling production (a self-fish taboo subject celebrated by ideologists of the free market since the fall of the Berlin Wall) we find ourselves lost at the mercy of markets driven by profit and the amassing of capital, rather than by policies that generate general wellbeing and that guarantee the dignification of people's lives. Measures like the citizen's basic income can help us work towards a system which is free from market-driven policies, and job guarantee plans would lead to social cohesion and would ensure the democratic right to take part in the collective construction of the society that we want.

Here, for the moment, we are less ambitious. We intend to analyse the sun and beach tourism model, and draw conclusions that may help us find alternatives.

1 The **Toledo Pact** (Spanish: Pacto de Toledo) was an ambitious reform of the Spanish social security system approved by the Spanish parliament on 6 April 1995, aimed at streamlining and guaranteeing the future of the Spanish social security system.

Tourism Monoculture as a Territory Pathology

by Ivan Murray, geographer and professor at UIB.

Opening talk summary (by Raül Valls, member of

En Comú Comarques Gironines).

Tourism monoculture, a somewhat suggestive phrase used as title of this talk, wants to conjure up destruction. Though that is a correct vision of the problem, the term may conceal other possible perspectives, especially the one that views tourism as the instrument of capital to organize the territory and make profit.

The dynamics of destruction and production have their origin in the 60's of the last century, when Marxist French philosopher Henry developed the idea about "social production of space", which contemporary authors like Harvey and Peter Marcuse have continued. In this line of thought, tourism becomes a means of accumulation that will bring new manifestations of socio-spatial relationships and a reorganization of the territory, leaving out and discarding previous forms.

This new perspective helps us understand why tourism is the answer to overcome a profound economic crisis like the one we are going through and the engine that propels the capitalist economic system again. The New York fiscal crisis in the mid 70's is paradigmatic of what has become habitual: the making of a tourism icon out of a city in bankruptcy using the famous slogan "I love NY".

Indeed, boosting tourism has become a favourite strategy to get out of the recurrent crisis of capitalism. Paradoxically, tourism is a sector looked at with a critical eye when crisis hit, but the solution found is always to go ahead and intensify its activity. The intention to "rethink" is often cut short in favour of dynamics that lead to hyper-specialization of spaces already used for tourism and in favour of squeezing the situation to gain more profit, everything falls into a market whirl.

The 2008 real estate crisis was brought about by the bursting of the economic bubble in Barcelona, and the way to get out of it was to shift towards intensifying tourist activity in rent and elitist selling. A crisis becomes a chance, an opportunity, as Churchill said, "never waste a good crisis". Warren Buffet put it more provocatively in 2011: "there's a class warfare, and we're winning." This perverted mechanism neutralizes natural spaces otherwise "saved" by environmentalists. Where there was opencast mining in areas like the volcanic zone in La Garrotxa, there is now overcrowding and dynamics to put up land prices and a

process of gentrification. Traditional exploitation is left aside in favour of processes of dispossession (Harvey) affecting natural spaces and local communities.

In addition, periods of crisis also have a destructive effect on economic infrastructure. Hotels and hostels run by family businesses cannot stand the pressure and disappear. Large investment funds take their place, companies which are alien to the territory that will transform labour relationships and will leave workers at the mercy of anonymous offshored employers dependent on distant tax havens.

Tourism is becoming increasingly elitist and it discards “disturbing” activities (like agriculture and cattle raising in natural spaces that constitute valued landscapes). At the same time, materials and energy infrastructures are de-territorialized. In order to avoid the interference with tourist activity, resources are exported, generating an increasing need of offshore companies, as is the case in Majorca. Economic agents operating there take control simplifying processes, making it hard for alternative businesses which do not follow the business-is-usual philosophy to diversify supplies and to find alternative economic models that may prevent this monoculture system from taking everything.

**The Economic Model in Tourism Monoculture:
Four post-Covid19 insights into the problem**

Summary by Raül Valls, member of En Comú Comarques Gironines

This is a summary of the main ideas and proposals debated in the December 3rd 2020 conference on ***The Economic Model in Tourism Monoculture: Four post-Covid19 insights into the problem***. The conference consisted of four workshops:

- Tourism, infrastructures and mobility
- Tourism and job insecurity
- Tourism and natural areas
- Tourism and housing

Our aim is to look at the different problems brought about by the so-called tourism monoculture related to coastal tourism. We analyse the economic dynamics that have affected the Costa Brava for half a century turning it into an area of continuous tourist expansion whose limits and fragility have now been exposed by the Covid19 situation.

In his opening talk, the Majorcan geographer **Ivan Murray** pointed out the cause of such changes: Tourism monoculture has become a “territorial pathology”. Capital has produced profit by shaping and organizing the natural space, very much like Lefebvre put it in the 60’s, “it has produced natural and social space”. The Costa Brava, already capitalized and a landmark since the early 20th century, has undergone changes with every wave of capital inflow, of which several economic crisis have taken advantage, turning the area into an urban continuum of touristic hyper-specialization, simplification and intensification. This phenomenon is not unique to the Costa Brava. We can see it too in the New York crisis of the 70’s, where neo-liberal strategies and intense gentrification leading to profound urban transformation took advantage of the economic stagnation placing the city in the international touristic circuit. We could see something similar here after the 2008 crisis, making Barcelona a perfect example of tourism intensification.

This potential inherent to all crisis to become an instrument of capital to become stronger and to intensify labour exploitation was suggested by Winston Churchill: “Never waste a good crisis”. Also, it was made cynically and starkly clear by Warren Buffet during the hardest years of economic decline when he stated “there’s a class warfare, all right, but it’s my class, the rich class, that’s making war, and we’re winning.” The

tendency has shifted now to the deterritorialization of capital and the creation of large investment funds which may benefit from the sudden halt in touristic activity due to Covid19. The destruction of small businesses in the local tourist industry, **Murray** concludes, can only lead to a sector increasingly controlled by large franchises and tourism empires.

The logics and understanding of capital destruction-production will be dealt with here by experts coming from academic, institutional and social movement spheres.

Tourism monoculture has had -and is having- a big impact on the environment. Although tourism used to be presented as the friendly face industry, “without smoke or chimneys”, the reality has made us aware of the serious consequences brought by tourist activity: the hypermobility that leads to increasing emissions of civil aviation in international travel, the overuse of private vehicles in local tourism overcrowding supposedly “protected” natural areas (as described by geologist and environmentalist **LLorenç Planagumà**), the transformation of coastal areas for touristic use (increasing urbanization, altering beaches and piers, building leisure ports, etc.), overconsumption of water by residential tourism (as explained by Aigua és Vida activist **Victòria Salvadó**), and destruction of arable land used for construction of facilities that are exclusively dependent on seasonal tourism (explained by **Irene Gispert** from SOS Costa Brava).

Macià Blázquez from the University of the Balearic Islands made some observations regarding the growth of the tourism industry and its environmental consequences: We must stop looking at the people (tourists, day trippers, vacationers) with a critical eye and put the spotlight on neoliberal capitalism, which is the socio-economic model that shapes the current tourism system. Territories are systematically commodified, privatized, and put at the service of accumulation of capital. Thus all natural areas with touristic potential are seen from a market-based perspective and become redefined in monetary value terms. We must therefore keep an eye on public administrations which are susceptible of pursuing such interests because, behind policies of elitist conservation of certain natural spaces, they will be actually seeking their commo-

dification. Well-meaning and apparently democratic green liberalism projects aiming to “preserve the territory” have often ended up privatizing natural areas leaving them in the hands of elites, blaming the visitors and considering them potential threats, thus leaving access to nature at the mercy of markets. The complex and multi-layered balance between tourism and environment should be regulated by non-elitist and profoundly democratic public administrations, which should not overlook the need for a slowdown in tourist activity, especially in international tourism. According to the United Nations special agency The World Tourism Organization “1.5 billion international tourist arrivals were recorded in 2019, globally. A 4% increase on the previous year which is also forecast for 2020, confirming tourism as a leading and resilient economic sector, especially in view of current uncertainties. By the same token, this calls for such growth to be managed responsibly so as to best seize the opportunities tourism can generate for communities around the world.”

With such figures as 1,500 billion international tourists per year, it is somewhat laughable to claim that there is a “responsible growth”. In this regard, as *Alba Sud* researcher **Carla Izcara** explained, proximity tourism is more sustainable since it doesn't have as much environmental impact as long distance travel, though it may be harmful to the environment in other ways: overcrowding, urbanistic growth, gentrification, etc.

The solution is not easy. Tourism has become central to our leisure time and even to our personal fulfilment. It is a milestone to western culture (not to all mankind, we must remember), something hard to live without. We will have to put forward alternative, socially egalitarian proposals for an eco-social transition which guarantees environmental and territorial justice taking into account the planet as a whole.

Also linked to tourism is mobility infrastructure. There are currently two issues related to that in the Costa Brava: the construction of the C31 by-pass in Torruella de Montgrí and the extension of the C32 motorway between Blanes and Lloret de Mar, which generated strong local opposition leading to the creation of ecologist platform *Aturem la C32*. Its spokesman, Frederic Guix, walked us through the

paradigmatic history of the organization and the debates around the motorway construction. The history is paradigmatic in that it depicts the conflict of a transition period where, as Gramsci put it, monsters appear between the disappearance of the old and the surging of the new. Admittedly, the extension of the motorway would make a huge impact on this natural area, since it would destroy the last green lungs of the coastal part of La Selva region -an area of great emotional and cultural value for the residents- not even solving the problems of intercity mobility in the territory. These roads, as Frederic Guix pointed out, are linked to touristic interests like theme parks and leisure complexes, and the construction of the roads mentioned aims at facilitating the arrival of more visitors from the Barcelona area and therefore at perpetuating the old dead-end system.

Civil engineer **Francesc Marinyà**, Universitat Politècnica de Catalunya professor, warns us of the problems this economic system may bring about: The coming energy crisis (which **Marc Vilahur** from the platform *No a la Mat* also talks about) combined with overcrowded areas hyper-dependent on tourism will make territories extremely vulnerable. Frederic Guix stressed that Lloret de Mar -one of the towns worst hit by the consequences of mass tourism- went from having a per capita income higher than the Catalan average to being one of the poorest areas in the province of Girona. **Marinyà** insists on the need to abandon the prevailing centralist perspective that leads administrations to create infrastructures from Barcelona without taking into account the needs and specificities of territories, which pleases irrational supporting local lobbies that seek only their businesses benefit. The shift to a more sustainable system calls for effective public transport that will reduce the use of private vehicles. The slowdown needed must also incorporate policies to fight the energy crisis, taking it seriously and placing local people at the centre of the decision process when planning mobility infrastructures.

One of the most impacting consequences inherent to tourism monoculture is the precarization of work and employment. Precarious labour does not come hand in hand with tourism, but the reality is that the

policies currently regulating tourist activity increase and depend on precarious employment. As described by **Albert Recio**, current work policies produce mainly temporary work to cover seasonal needs, subject to pressure from companies looking for profit who have the power to dictate regulations. Job offers tend to lure workers into markets that will compete among them cutting down on labour cost. Workers are left at the mercy of the interests of businesses, jobs being characterized by instability and temporality, and making it difficult for unions to effectively defend workers' interests. In addition, tourism labour has often been considered low-skilled -even by left-wing forces- and has been compared to domestic work, thus devaluating it, when it should be considered essential to society since it contributes to improve the quality of our lives and is destined to help us enjoy our leisure time. If we are to improve tourism labour, we must recognize its value.

Ernest Cañada from the platform *Alba Sud* describes the challenges of the post pandemic period: The current precarious work conditions caused by the Covid19 situation may continue unless effective public measures are implemented, leading to competitiveness among employees and among businesses increasing the pressure from companies and the cut-downs on labour cost. Small companies may be affected or taken over by the ones with the most pressure capacity. With no separation between property and administration, large investment funds are likely to rule the market perpetuating and even worsening the dynamics that shape the tourism industry. This process of accumulation of power by businesses creates a "capitalism platform" that consolidates a sector of precarious labour force and social vulnerability. A sector with no professional cooks or waiters.

In addition to our previous considerations, we must also bear in mind that the long-awaited digitalization and robotization may also lead to the loss of jobs, and that teleworking also entails isolation and difficulties for workers to organize themselves in unions.

Hotel maid and *Las Kellys* member **Eulalia Corralero** talks about the effects enumerated by **Ernest Cañada**: The exit from the crisis will find an extremely vulnerable workforce with few or no expectations of

labour integration, hit by health problems, represented by weakened unions, and at the mercy of local administrations that are dependent on businesses. The pandemic has put society in a dramatic unprecedented situation, worsening the traditionally precarious conditions and making the socially vulnerable more vulnerable. **Lali Corralero** finishes her talk by vindicating feminization and the need to place women's point of view at the centre of the analysis of tourism and services employment. CCOO secretary-general **Belén López** looks into the causes of the present situation: The Labour Reform Law hindered the defensive capacity of work forces, i.e. collective negotiation. The reform did not reduce the capacity of employers to use tourism industry for profit, and during the crisis employment has been used to maintain and increase business profitability. Tourism industry aims at quick profit and its main policy is "take the money and run". The Covid19 situation has thrown light into the real functioning of the system: Privileged landscape and natural spaces, a weakened workforce and an administration lacking the imagination to do things in a different way leave tourism uncontrolled and turn it into a instrument to perpetuate the creation of precarious work. We need, **Belén López** adds, public administrations that monitor and foster labour integration diversifying the economy. We need professionals whose capacities are considered and must provide training that may help them take new careers and jobs in other sectors. Public administration in Catalonia does not seem to be willing to change things, since it did not sign a national pact in tourism to improve the system and change the role of this industry in our society.

Another dramatic effect of tourism monoculture which must not be overlooked and which has hit numerous layers of the population is related to the right of housing and, by extension, "the right to the city" that Iván Murray mentioned when quoting Lefebvre. We can see the institutional perspective from Barcelona Council Services Manager **Ricard Fernández**: The causes for eviction in Barcelona do not affect only the poor, eviction is now increasingly affecting the working class, people who can't meet housing costs. The average monthly rent went from 400 euros in 2002 to 800 in 2008, it dropped during the crisis and went up

again when the crisis brought about the intensification of tourist activity, shooting to 1000 euros. The uncontrolled building of apartment blocks in areas that extend to 25% (like Vila Olímpica in Barcelona) triggered gentrification and the resulting eviction measures affecting residents who could no longer pay the rent or buy.

We must not ignore the fact that the “democratization” of tourism in Europe and the western world in general over the last 50 years led to what we call mass tourism. Layers of population who did not travel before, had the opportunity to do so and become tourists. Lloret de Mar is a point in case: Working class people can enjoy Mediterranean beaches. A glance at three generations is enough to see the differences between those who never travelled and their grandchildren, who may have crossed the Atlantic more than once. It comes as no surprise that cities where access to housing is difficult are also the ones with the most intense tourist activity. No surprise then that 15 out of the 20 most touristic cities in Catalonia present the worst housing problems. Housing problems are clearly linked to tourist activity.

The situation is worsened, in many cases, because it depends exclusively on local administrations; there is a lack of general policies that may regulate taking into account a broader picture. **Daniel Pardo**, from the Neighbourhood Assembly for Tourism Decrease, says that those who deny the direct relationship between tourism, hotel proliferation and eviction problems are obviously involved in the industry and have direct interests in the system. **Pardo** adds that well-meaning regulations -like the 2008 law that set a 30% of the budget for social housing- are cut short or fail because the private sector and the market continue favouring tourist companies.

Gala Pin, activist and councillor for Barcelona en Comú, stresses the importance of the right of housing as an important element to “the right to the city” in solving the problem. Having a floating population has consequences in various aspects: schools, neighbourhood morphology, quality of environmental conditions (noise, smells, etc.), services, etc. We should consider the European regulations frame in order to limit this “platform” capitalism, or establish penalties for speculative

transactions in housing, and regulate access to it taking the people into account rather than the tourist industry.

Xavier Rodríguez, former councillor for Lloret en Comú, presents the worrying figures of a town that receives 1,200,000 visitors yearly, its population in summer being 5 times as large as its 40,000 inhabitants, where the owners of tourist apartments have increased the number of beds to 20,000, almost reaching the number of beds in hotels (29,000). The Council has allowed urbanization to spread beyond the limits of town. Tourist apartments make the system even worse since employees working for these owners have even more precarious labour conditions. Whereas hotels and factories in Lloret de Mar allow for workers unions and improvements in work conditions, workers related to tourist apartments are fewer and, as **Lali Corralero** points out, are more likely to suffer the lack of unions and precariousness.

In our final talk, **Ernest Cañada** looks at the problem from a human point of view. While left-wing positions have very clear proposals (also clearly opposed to right-wing retrograde practices), there is certain confusion and even a lack of leading references from left-wing policies when it comes to tackle the tourism problem. Not only that, but we often accept hegemonic values while believing that it is all about “technical” solutions that merely call for regulations, as though regulations did not have an underlying ideology. We get dwarfed in our relationship with tourism and our behaviour is reactive and defensive. We have not taken a clear stand on the organization of tourist activity, and that weakens our strategies to fight tourism based on capital, as **Ivan Murray** explains. Yet today there is an opportunity at the crossroads we find ourselves at, in front of the weaknesses the prevailing system has shown, and we have a chance at the debate over how budgets and resources are to be used to get out of the crisis. Without alternative proposals, the only thing to do is to criticize hegemonic positions and practices at the risk of being regarded as those who do not wish to use resources to support companies and secure jobs.

Rethinking tourism implies looking at it as a social and human activity

rather than as a means for capital to organize territories to guarantee its reproduction. As **Ivan Murray** says, there are other values to it: the right to enjoy our leisure time, personal fulfilment, culture, health. The undefined defensive position takes us away from workers and from those who regard labour rights as a milestone. One must be defensive too if needed, but it is now the time to rethink tourism and reformulate its definition in accordance with major social consensus and with the limitations of the planet. Also, we must try to stop elitist tourism that only a few chosen ones can practise.

Specific proposals:

- To understand the situation of employees suffering uncertainty about their jobs and use public resources to prevent them from ending up in poverty or exclusion.
- Policies supporting the sector are to be implemented in a way that forces employers in terms of social and ecological return, rather than as a blank cheque to support companies with public funds allowing them to continue basing their policies around profit.
- We need short and long term plans to implement a new tourism model, reducing vulnerabilities and taking into account specificities and territorial balance.
- We need effective training and social accreditation programmes to provide workers with alternatives when facing possible unemployment in the tourism sector.
- This changing process needs democratic control and public debating, away from lobbies and their short-term interests.
- We must open the door to other tourism models (social, cultural, proximity) with sustainable alternatives, diversifying possibilities against the unsustainability and fragility of the current model. A social model of tourism that is something else than a simple resource to keep hotels open out of season (Insero), de-commodified and according to social consensus.
- We need to give support to companies within the model of social and cooperative model, as well as small companies relocated in the territory which have objectives not only based on immediate profit and

the reproduction of capital.

- Unions, neighbour associations and ecologist groups must have a say and an active role in decision making and control within the tourism sector.

We must abandon our complexes and put a limit to the negative dynamics of exploitation and dispossession that is harming our health and that of our natural ecosystems. We must focus on our needs and capacities and take tourism towards a desirable and possible post-capitalism new horizon, giving hope to tourism itself and responding to human needs rather than to those of capital.

**Post Covid-19 Alternatives and
Chances for a Sustainable Tourism Model**

Ernest Cañada, Alba Sud

It is important to look at tourism as a human activity affecting the environment. How can we design left-wing public policies to deal with the multiple civilization problems that we are facing?

While our left-wing positions have very clear proposals (also clearly opposed to right-wing retrograde practices), there is certain confusion and even a lack of leading references from left-wing policies when it comes to tackle the tourism problem. Not only that, but we often accept hegemonic values believing that it is all about “technical” solutions that merely call for regulations, as though regulations did not have an underlying ideology. We get dwarfed in our relationship with tourism and our behaviour is reactive and defensive. We have not taken a clear stand on the organization of tourist activity, and that weakens our strategies to fight tourism based on capital, as **Ivan Murray** explains.

Yet today there is an opportunity at the crossroads we find ourselves at, in front of the weaknesses the prevailing system has shown, and we have a chance at the debate over how budgets and resources are to be used to get out of the crisis. Without alternative proposals, the only thing to do is to criticize hegemonic positions and practices at the risk of being regarded as those who do not wish to use resources to support companies and secure jobs.

Rethinking tourism implies looking at it as a social and human activity rather than as a means for capital to organize territories to guarantee its reproduction. As **Ivan Murray** says, there are other values to it: the right to enjoy our leisure time, personal fulfilment, culture, health. The undefined defensive position takes us away from workers and from those who regard labour rights as a milestone. One must be defensive too if needed, but it is now the time to rethink tourism and reformulate its definition in accordance with major social consensus and with the limitations of the planet. Also, we must try to stop elitist tourism that only a few chosen ones can practise.

We may put forward a few specific proposals:

- To understand the situation of employees suffering uncertainty about their jobs and use public resources to prevent them from ending

up in poverty or exclusion.

- Policies supporting the sector are to be implemented in a way that forces employers in terms of social and ecological return, rather than as a blank cheque to support companies with public funds allowing them to continue basing their policies around profit.

- We need short and long term plans to implement a new tourism model, reducing vulnerabilities and taking into account specificities and territorial balance.

- We need effective training and social accreditation programmes to provide workers with alternatives when facing possible unemployment in the tourism sector.

- This changing process needs democratic control and public debating, away from lobbies and their short-term interests.

- We must open the door to other tourism models (social, cultural, proximity) with sustainable alternatives, diversifying possibilities against the unsustainability and fragility of the current model. A social model of tourism that is something else than a simple resource to keep hotels open out of season (Insero), de-commodified and according to social consensus.

- We need to give support to companies within the model of social and cooperative model, as well as small companies relocated in the territory which have objectives not only based on immediate profit and the reproduction of capital.

- Unions, neighbour associations and ecologist groups must have a say and must take an active role in decision making and control within the tourism sector.

We must abandon our complexes and put a limit to the negative dynamics of exploitation and dispossession that is harming our health and that of our natural ecosystems. We must focus on our needs and capacities and take tourism towards a desirable and possible post-capitalism new horizon, giving hope to tourism itself and responding to human needs rather than to those of capital.

1. *Barcelona, quotidiana i sostenible.* **Imma Mayol** | Primavera 1999
2. *La izquierda en el mundo del trabajo.* **José Luis López Bulla** | Tardor 1999
3. *Rol de l'esquerra verda nacional.* **Joan Saura** | Primavera 2001
4. *Europa a través de les ones.* Comentaris europeus d'**Antoni Gutiérrez Díaz** al programa Els matins amb **Josep Cuní** | Estiu 2002
5. *Per una nova etapa en polítiques de joventut.*
Laura Giménez i Íngrid Llopart | Tardor 2002
6. *Practicant la radicalitat democràtica: reflexions a l'entorn del Pla Comunitari de la Trinitat Nova.* **Ismael Blanco** | Hivern 2002
7. *Territori, municipis i conflicte polític a Catalunya (1995-2003).*
Jaume Bosch | Hivern 2003
8. *La quotidianitat, un nou valor polític? Reflexions entorn l'actual organització del temps* (Premi Nous Horitzons 2003). **Sara Moreno** | Primavera 2003
9. *Les polítiques de temps: Un repte per a les polítiques de l'Estat del Benestar.*
Teresa Torn | Tardor 2003
10. *Modernitzar l'Administració pública des de l'esquerra.* **Quim Brugué** | Hivern 2003
11. *El concepte de nous moviments socials: una revisió crítica.*
Xavier Godàs | Hivern 2004
12. *Els projectes educatius de ciutat de segona generació. Del govern tradicional a la "governance" comunitària* (Premi Nous Horitzons 2004).
Jordi Collet i Sheila González | Primavera 2004
13. *Com fer participatius els pressupostos de la Generalitat?*
Jordi Pascual i Elena Rovira | Hivern 2004
14. *barcelona en minúscules. Ara, la barcelona quotidiana.* **Imma Mayol** | Hivern 2004
15. *Iniciativa per Catalunya Verds (1987-2004). Una història de l'esquerra verda a Catalunya.* **Marc Rius** | Hivern 2005
16. *Habitatge i immigració. Claus per a una nova política d'habitatge* (Premi Nous Horitzons 2005). **Jordi Bosch i Olga Gibaja** | Primavera 2005
17. *L'aparició de la ciutadania global. Quan les mobilitzacions han canviat consciències,*

- quan els vots han canviat governs. **Joan Herrera** | Primavera 2005
18. *La diferència de gènere. Anàlisi del comportament electoral de les dones a Catalunya.*
Marta Cantjoch i Raül Tormos | Estiu 2005
19. *A l'Hospitalet, primer les persones. Una ciutat per convida, créixer i ser feliç.*
Tallers de reflexió d'ICV de l'Hospitalet de Llobregat.
Coordinació: **Lluís Esteve** | Tardor 2005
20. *35è aniversari de la constitució del Comitè Nacional de la Joventut Comunista de Catalunya.* Acte commemoratiu a Barcelona, 9 de juny de 2005 | Hivern 2005
21. *La recuperació de la memòria històrica* | Hivern 2006
22. *Mobilitzacions a la Barcelona de tombant de segle. Moviments socials i incidència política.* **Lluc Peláez**, en col·laboració amb l'**Equip de Moviments Socials de l'Institut de Govern i Polítiques Públiques de la UAB** | Primavera 2006.
23. *Federalisme i Estat plurinacional: Una parella inseparable? Conceptes i mecanismes institucionals per a l'organització territorial d'una societat plural des de la radicalitat democràtica.* (Premi Nous Horitzons 2006).
Bertran Cazorla Rodríguez | Estiu 2006
24. *Dones, les altres polítiques.* **Dolors Comes d'Argemir**, tardor 2006
25. *Mirades i Reflexions. Bases per a la construcció d'una Agenda postneoliberal.*
Realització: **IBASE** | Hivern 2007
26. *Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya. La lluita per retornar les llibertats democràtiques a la Mataró de la postguerra.*
Margarida Colomer i Rovira | Hivern 2007
27. *Per una política responsable contra els paradisos fiscals.* (Premi Nous Horitzons 2007).
Núria Almirón i Juan Hernández Viguera | Primavera 2007
28. *Greening the Streets.* Tercera trobada de càrrecs locals dels verds europeus.
Barcelona, 9, 10 i 11 de Novembre de 2006 | Estiu 2007
29. *Antonio Gramsci (1891-1937) 70 anys després. Velles i noves idees per a l'esquerra del segle XXI.* **Agustí Nieto-Galan** | Tardor 2007
30. *El baix de gènere en l'accés als càrrecs polítics.* (6e Premi Nous Horitzons).
Tània Verge Mestre | Primavera 2008
31. *Josep Benet: la Moció de Censura a Jordi Pujol (1982)* Introducció d'**Andreu Mayayo**
Estiu 2008

32. *Construcció europea: present i futur de la UE*. **Raül Romeva** | Hivern 2009
33. *Peruanos en Catalunya. Libro blanco de la migración peruana*. Coordinadores: **Miguel Ángel Domínguez y Eduardo Atao** | Primavera-Estiu 2009
34. *Revolucions quotidianes per una Barcelona ecològica i solidària* **Ricard Gomà** | Hivern 2009
35. *Principis de la ciutat. Tres paradigmes normatius i la política contenciosa (7è Premi Nous Horitzons)*. **Raimundo Viejo** | Hivern 2010
36. *Per una llei electoral de Catalunya. Les propostes d'ICV-EUiA*. **Grup parlamentari d'ICV-EUiA** | Primavera 2010
37. *Iniciativa per Catalunya Verds i la Qüestió Nacional. Elements, materials i propostes. Àmbit de Fet Nacional i Reforma de l'Estat d'ICV* | Estiu 2010
38. *Alfons Carles Comín: fe, compromís i lluita*. Coordinador: **Marià Hispano** | Estiu 2010
39. *Green New Deal amb perspectiva de gènere. Proposta programàtica per a una economia en roig, verd i violeta*. **Maria Freixanet (coord.), Maria de la Fuente, Marta Tur i Daniel Polo**. | Hivern 2010
40. *Un país, un poble, la seva gent. Begues 1714. La Guerra de Successió i les seves conseqüències*. Coordinador: **Marià Hispano** | Hivern 2010
41. *Lluís Hernández, el capellà rebel*. **Joaquima Utrera** | Hivern 2011
42. *La novel·la gràfica. Suport a la memòria històrica a través del llenguatge del còmic*. **Gertrudis Conde** | Primavera 2011 (1r Premi Carme Casas).
43. *Vint-i-dos anys del Grup de Defensa del Tèr*. **Núria Ballestar** | Tardor 2012 (2n Premi Carme Casas).
44. *El Moviment 15-M a Sabadell*. **Diana Rodríguez** | Tardor 2013 (3r Premi Carme Casas).
45. *L'enfosquiment global*. **Marta Vallivé** | Hivern 2014 (4t Premi Carme Casas).
46. *Memòria oral del PSUC a través d'entrevistes amb les i els seus protagonistes*. **Pau Franch Massó** | Estiu 2015.
47. *Le temps de vivre. L'ocupació nazi a França vista per una nena de cinc anys*. **Josep Tàssies Subirats** | Tardor 2016 (5è Premi Carme Casas).
48. *Barcelona en Comú: demostrant que sí que es pot*. **Laia Ortiz i Sergio de Maya** | Primavera 2017.

49. *El retorn a l'economia de casino. Equip Econòmic del Grup dels Verds/ALE* | Hivern 2019.

50. *Una propuesta ecosocialista para el escenario Post Covid-19. Joan Herrera* | Tardor 2020.

La Fundació Verda Europea (GEF) és una fundació política d'àmbit europeu que té per objectiu contribuir al foment del debat a nivell europeu i una major participació dels ciutadans i ciutadanes en la política europea. La GEF s'esforça per integrar els debats polítics i la política europea tan dins com fora de la família política dels verds. La fundació actua com un laboratori de noves idees, ofereix educació política transfronterera i una plataforma per a la cooperació i l'intercanvi a nivell europeu”.

www.gef.eu

Nous Horitzons Fundació

Amb el suport
econòmic del
Parlament Europeu

**GREEN EUROPEAN
FOUNDATION**

Green European Foundation
Rue du Fossé – 1536 Luxembourg
Brussels Office: Mundo Madou –
Avenue des Arts 7-8, 1210 Brussels,
Belgium. Tel: +32 2 329 00 50
E-mail: info@gef.eu
Website: www.gef.eu

www.noushoritzons.cat
Ptge. del Relotge 3, 08002 Barcelona